

Opbouwwerk Brussel

Nieuws uit RisoBrussel

61

November 1997, jaargang 13

Driemaandelijks Informatieblad

Verantwoordelijke uitgever: Daniël Alliët,

Antwerpsesteenweg 295, 1000 Brussel

Editoriaal

Het project Brussel, *Culturele Hoofdstad van het jaar 2000* werd voorbereid door een werkgroep, onder voorzitterschap van Bernard Focroulle. De voorbereidingsfase was een bij uitstek communicatief gebeuren. Het verslag ligt nu voor en het is bemoedigend vast te stellen dat ook de basisopties een open, democratische sfeer uitademen. “Het is niet de bedoeling” lezen we “om van Brussel een pronkstad te maken, maar om de stad in handen te geven van kunstenaars, haar te terug te geven aan haar inwoners en haar scheppers”. Het opbouwwerk moet zich extra aangesproken voelen door de wil van de werkgroep om ook de sociale dimensie, het recht op cultuur voor de achtergestelden in een aantal verloederde Brusselse wijken, uitdrukkelijk in het basisconcept van Brussel 2000 op te nemen. Het gaat er om, aldus het rapport, zeggenschap lokaal te verhogen, nieuwe gespreksruimtes te creëren. Ook naar het opbouwwerk is dit een uitdaging, een handschoen die het opnemen waard is. Het opbouwwerk wil immers een stem geven aan bevolkingsgroepen in achtergestelde wijken. De methoden die daarbij gehanteerd worden zijn tot op heden doordrongen van de rationaliteit van de praatcultuur. Brussel 2000 kan dus een leerschool worden om met meer artistieke middelen een monddood gemaakte bevolking haar respect te laten herwinnen. De uitnodiging om samen met bewoners projecten te ontwikkelen zal dus niet in dovemansoren vallen.

We werken echter te lang in Brussel, we hebben te veel ervaring met de manier waarop belangen van plaatselijke bewoners vermalen worden tussen de pletmolens van het grootstedelijk belang, om ook niet enkele reserves te poneren. Brussel 2000 is er, aldus de stellers van het rapport, onder andere op gericht het imago van Brussel te vernieuwen. In dit kader lezen we in het verslag: “Binnen de city-marketing als instrument in de economische strijd om aandacht tussen de steden, is cultuur een belangrijk wapen” (p. 23). Inderdaad, via “postmoderne”, grootschalige culturele producties en stedenbouwkundige projecten probeert men de stad opnieuw aantrekkelijk te maken voor investeerders en draagkrachtige bevolkingsgroepen. Analyses hebben aangetoond dat deze zogenaamde “nieuwe stedelijkheid” in verloederde wijken van binnensteden oorzaak is van sociale verdringing, het wegduwen van achtergestelde bevolkingsgroepen. Dit zal wel het laatste zijn wat de werkgroep met Brussel 2000 beoogt. De intenties mogen dan nobel zijn, toch mag men zijn ogen niet sluiten voor het feit dat in het zog van Brussel 2000 lieden zullen meedobberen, die het evenement (financieel) mee zullen mogelijk maken en die bovenal in cultuur geïnteresseerd zijn als er geld mee te verdienen valt.

Een klein voorbeeld maar om aan te tonen dat we geen spoken zien. Ergens in het verslag (p.41) pleit de werkgroep voor de bouw van 2 nieuwe zalen, één voor opera (capaciteit van 2000 à 2.500 zetels) en één voor theater (800 à 1.000 zetels). Toevallig of niet verschijnen deze twee zalen in een plan van minister Hasquin om een perimeter van Gewestelijk Belang in de Noordwijk invulling te geven (COOPARCH, *Aménagement du Quartier Nord, Schéma directeur*). Voor de dans- en theaterzaal moet de kinderboerderij wijken. De opera-zaal wordt voorzien tussen de Reders-, de Willebroek- en de Akenkaai (op een boogscheut van Music-City). We spreken ons niet uit over de opportuniteit van deze infrastructuur. We willen zelfs veronderstellen dat er in de Noordwijk voor deze zalen plaats is. Alleen weten wij met zekerheid dat er rond deze voorgenoemde vestigingen geen “milieu-effectrapportering” is gebeurd, dat de bewoners van de Harmoniewijk over deze plannen vooraf niet geraadpleegd werden en dat ze, zoals alweer de ervaring heeft geleerd, slecht pro forma in het openbaar onderzoek zullen betrokken worden. Dit is niet de manier waarop men de stad in handen geeft van haar bewoners. (ast).

De allochtone senioren, een groeiende groep in de Brusselse wijken ?

Een aandachtspunt voor de Brusselse dienstencentra.

1. Een paar algemene cijfergegevens.

Alvorens we ons buigen over de meer inhoudelijke aspecten, blijven we even stilstaan bij een aantal cijfergegevens. We baseren ons hierbij op de cijfers van de volkstelling van 1991 van het NIS ⁽¹⁾. De situatie kan dus al licht veranderd zijn.

In België verblijven op dat ogenblik 63.456 vijftenzestig-plussers van niet-Belgische nationaliteit. Tegenover de 1.439.794 Belgische senioren lijkt dit een te verwaarlozen aantal. Het zijn echter de koplopers van een veel grotere groep die zich in de komende decennia zal ontwikkelen. De helft van deze migrantensenioren zijn Italianen. De helft van deze migrantensenioren zijn Italianen. De Italiaanse migratie kwam tot een hoogtepunt in de jaren '50 en de twintigjarigen die hier toen aankwamen zijn in '91 ongeveer op pensioengerechtigde leeftijd. De Spaanse migratie kende haar piek in de jaren '60 - er zijn in '91 dan ook nog maar een 3.000-tal Spaanse senioren- en de Marokkaanse en Turkse migratie kwam pas goed op gang in de late jaren '60. In '91 zijn er ongeveer 5.252 Maghreb-senioren van boven de zestig jaar. Tien jaar later zullen de 16.544 mensen die in '91 tussen de vijftig en de zestig zijn, deze groep verder doen stijgen. Van deze senioren-in-wording zullen de Marokkanen de grootste groep uitmaken.

Voor Brussel is het belangrijk te weten hoe de verschillende nationaliteiten over de stad zijn verdeeld. Slechts 3,72 % van de Italianen zijn in Anderlecht en Brussel-centrum te situeren. De Spanjaarden zijn dan weer wel meer in Brussel terug te vinden: 37,87 % is vertegenwoordigd in Brussel-centrum, St. Gilles, Anderlecht, Schaarbeek, Vorst, Molenbeek en Elsene. In absolute cijfers is hun groep echter veel minder omvangrijk dan die van de Italianen: 51.318 Spanjaarden t.o.v. 240.127 Italianen. 15,85 % van de Turken woont in St. Joost en Schaarbeek, voor de Marokkanen ligt dit percentage heel wat hoger: 37,01 % woont in Brussel-centrum, Molenbeek,

Schaarbeek en Anderlecht. In absolute cijfers is deze groep ook groter dan de Turkse: 142.098 Marokkanen t.o.v. 85.303 Turken.

Verder springt de verhouding mannen-vrouwen in het oog, die duidelijk is scheefgetrokken door de migratie. Terwijl er bij de Belgische seniorenbevolking 64 mannen zijn voor 100 vrouwen, is dat bij de vreemdelingen in het algemeen 95 mannen voor 100 vrouwen. Bij migranten uit de Maghreb loopt dit op tot 181 mannen voor 100 vrouwen. Als we een paar van de Brusselse wijken waarin dienstencentra aanwezig zijn, bekijken, zien we inderdaad een parallel ⁽²⁾. In de Noordwijk zijn er 204 migrantensenioren, die 17 % van de totale seniorenbevolking uitmaken. We tellen er slechts 96 vrouwen, een verhouding van 53 % mannen t.o.v. 47 % vrouwen. Molenbeek-centrum telt in totaal 561 migrantenouderen, waarvan 336 mannen en 225 vrouwen. In de ruim genomen Begijnhofwijk zijn er in '91 376 migranten-senioren oftewel 4 % van de totale migrantenbevolking. Het aantal migranten is er gestegen: in '81 woonden er 52 % Belgen en 48 % migranten, in '91 46 % Belgen en 54 % migranten. Er is een daling vast te stellen van het algemeen aantal bejaarden, van 18 % in '81 naar 13 % in '91. Toch stellen we een stijging van het aantal migranten-senioren vast. Voor Etterbeek en Ukkel hebben we geen exacte cijfers, al weten we wel dat Ukkel 19 % niet-Belgen telt, waaronder heel wat diplomaten van de Europese Unie, een 3.000-tal Maghrebijnen en nog een aantal

Spanjaarden en Italianen. De wijk in Etterbeek waar een dienstencentrum werkzaam is, is een wijk met veel vluchtelingen, vooral uit Zuid-Amerika en Iran.

2. De allochtone senioren, een heterogene groep.

Wat de allochtone senioren tot een groep samensmeedt, is het feit dat zij allen oud worden in een land en cultuur die niet de hunne zijn. Ze worden dus geconfronteerd met een andere betekenis van het "ouder-worden", geliëerd aan een samenleving en manier van leven die hen vreemd zijn. Omdat ook de afstand tot de eigen cultuur stilaan is gegroeid, zijn vervreemding en identiteitscrisis meestal het gevolg. De voorgeschiedenis van mensen, hier een geschiedenis van migratie, heeft een invloed op alle factoren van het ouder-worden, zowel op de psycho-sociale en gezondheidsaspecten als op de financiële-economische.

Nochtans zijn "de allochtone senioren" zeker geen homogene groep te noemen (3). In Brusselse kansarme wijken onderscheiden we volgende categorieën: de senioren uit Zuid-Europa (vnl. Italië, Spanje en Griekenland) en uit Oost-Europa, de senioren uit de Maghreb en Turkije, de nog quasi onbestaande senioren uit Zwart-Afrika en

tenslotte de erkende politieke vluchtelingen en de illegalen. Als we deze groepen beschouwen, kunnen we zeggen dat zowel de culturele achtergrond als de reden van migratie dikwijls erg verschillen. Daardoor hebben deze groepen ook verschillende verwachtingen en noden t.o.v. het ouder worden. We bespreken hieronder de twee groepen allochtone senioren waarmee verschillende dienstencentra reeds zijn geconfronteerd: de Zuid- en Oost-Europese senioren en de senioren uit de Maghreb en Turkije. Senioren uit Zwart-Afrika en onder de erkende politieke vluchtelingen en illegalen zijn er naar ons inziens nog bijna niet. Nochtans zal ook deze groep na een 40-tal jaar de kop opsteken. Hoogstwaarschijnlijk zal de vraag naar een aangepaste gezondheidszorg voor hen de meest dringende zijn.

De Zuid- en Oost-Europese senioren hebben zich dikwijls vrij goed geïntegreerd in de Belgische sociale netwerken. De verschillen tussen de cultuur van oorsprong en die van het gastland zijn ook niet zo groot. Deze groepen kennen dezelfde samenlevingsvormen dan de onze, de godsdienst is herkenbaar en slechts bepaalde gewoontes zijn anders. De meeste van deze migranten spreken bovendien de taal en hun eetgewoontes zijn hier vrij ingeburgerd. Wat betreft de mantelzorg bevindt deze groep zich in een met Belgische

senioren vergelijkbare positie. De familie woont ver, de vriendengroep is minder uitgebreid omdat er weinig landgenoten in de omgeving wonen. Nochtans zijn deze senioren dikwijls aangesloten bij eigen organisaties, maar omdat ze minder mobiel worden, raken ze geïsoleerd. Hun vragen situeren zich meestal op het vlak van sociale ondersteuning, en bij het afkalven van de eigen netwerken, integreren zij zich zonder moeite in het “Belgische” ontmoetingsaanbod. De senioren uit de Maghreb en Turkije daarentegen hebben een heel ander profiel. Eerst en vooral confronteren zij ons -en wij hen- met andere samenlevingsvormen. Zo is het algemeen geweten dat de mannen- en de vrouwenwereld zich gescheiden van elkaar afspelen, elk met hun eigen wetten en dynamieken. Men leeft ook veel minder in het kerngezin (vader, moeder, kinderen), maar wel in het “ruime” gezin, dat grootouders, ooms, tantes, neven, nichten, enz omvat. Dit heeft bepaalde gevolgen voor de opvoeding van de kinderen en voor de rol van de ouderen. De eetgewoontes zijn voor ons nog zeker niet herkenbaar te noemen en hangen dikwijls samen met godsdienstige voorschriften. Ook de kleding is anders. Een andere godsdienst -de islam is bovendien eeuwen de grote vijand van het katholicisme geweest- maakt de afstand tussen deze allochtonen en de Belgische senioren er niet kleiner op, een uitdaging aan de dienstencentra, die pluralisme hoog in hun vaandel dragen. De meeste van deze allochtone senioren zijn laaggeschoold en spreken, mede als gevolg hiervan, de taal niet. Sommigen zijn ook analfabeet. Ze zijn terug te vinden in sociale huisvesting of privé-appartementen in zeer slechte staat en hun financiële draagkracht is laag. Over het algemeen zijn ze omringd door een omvangrijke familie. De mantelzorg is beter dan bij Belgische senioren. Toch worden ook vele (Marokkaanse) grootouders geconfronteerd met het feit dat alles moeizamer gaat. Hun kinderen beschouwen het als een (culturele) evidentie dat zij voor de kleinkinderen zorgen, wat soms voor meer spanningen zorgt dan men van buitenuit zou vermoeden. En ook Maghreb-families zijn onderhevig aan de organisatiestructuur van deze samenleving. Stilaan komen we in contact met de alleenstaande allochtone senioren. De kinderen zijn uitgevlogen, wonen ver of worden opgeslorpt door werk of nieuwe familie. De senioren zelf zetten de stap naar de hulpvraag uiterst zelden. De

hulpvragen die ons dan wel bereiken zijn voornamelijk toegespitst op wetgeving, zowel de Belgische als de internationale. Verder is er ook behoefte aan hulp bij administratie en sociale problemen.

Misschien is het belangrijk nog even in te gaan op het verschil tussen de generaties (4). Over het algemeen wordt de eerste generatie wel opgevangen door de kinderen, alhoewel we ons ervoor moeten hoeden in stereotiepen te denken die de draagkracht overschatten. In kansarme wijken krijgen we immers de realiteit van uiteen-gerukte families te zien die ons confronteert met alleenstaande allochtone senioren, die de last van ontspoorde kinderen boven op de eigen last moeten torsen. De tussengeneratie, de mensen van 45 à 50 die als kind met hun ouders meekwamen naar België, zijn onzekerder over hun eigen oude dag. Zij verzorgen hun bejaarde ouders, maar ze beseffen dat ze van hun kinderen niet hetzelfde kunnen verwachten. Voor de jongeren blijft “de zorg en het respect voor de ouderen” een belangrijk element binnen de familietraditie. Nochtans durven zij er binnen de familie - en zeker erbuiten - niet ronduit voor uitkomen dat zij een eigen leven willen leiden dat niet uitsluitend wordt bepaald door de familie of de gemeenschap. Hierdoor wordt het onderwerp taboe.

3. Blijven of terugkeren ? Het migrantendilemma.

De meeste “gastarbeiders” uit Zuid-Europa, de Maghreb en Turkije kwamen niet naar België om er te blijven. De bedoeling van de eerste generatie is steeds terugkeren geweest. Vooral de meeste vrouwen van de eerste generatie ervoeren de situatie hier in België als tijdelijk. Ze bleven zich bewegen binnen hun eigen samenlevingsvormen en velen hebben lang gewacht op het moment van terugkeer. Paradoxaal genoeg zijn het nu de vrouwen die het meeste moeite hebben met terugkeren. De terugkeer is voor de allochtone senior op persoonlijk vlak immers allesbehalve evident. Vooreerst is hun eigen cultuur en land geëvolueerd, een evolutie waaraan zij geen deel hebben gehad en die ze dan ook met moeite volgen. Dikwijls behielden zij hier in België de cultuur waarin ze opgroeiden en namen uit een vorm van zelfbeveiliging een starre en conservatieve houding aan om zich te onderscheiden van wat hen “vreemd” was. In het land van herkomst

daarentegen worden ze “Belgen” genoemd. Zo is er in Tanger een wijk die men “Belgique” doopte. De woningen zijn er eigendom van naar België geëmigreerde Marokkanen en staan meestal leeg, ook die van gepensioneerden. Het is inderdaad moeilijk om kinderen en kleinkinderen achter te laten, zelfs al hebben die ondertussen de waarden en normen van een andere evoluerende samenleving geadopteerd. Psychologisch voelt de eerste generatie zich “van ginder”, terwijl ze in haar geboorteland de boodschap krijgt “van hier” te zijn. Ook sociaal en financieel is terugkeren niet gemakkelijk. Een terugkeer met de hele familie dan? Onmogelijk, want de jongeren voelen zich duidelijk “anders, maar van hier”. De tweede en derde generatie is hier opgegroeid, heeft een samensmelting tot stand gebracht van de eigen cultuur en de onze en beschouwt het land van herkomst slechts als een vakantieland. Voor de eerste generatie blijft dit een pijnlijke keuze, die hoe dan ook haar scherpe kanten zal behouden.

Voor allochtone vrouwen zou men kunnen stellen dat het “hier blijven” hen het minst van hun functie op oudere leeftijd berooft. Zo wordt de grootmoeder bvb verondersteld de opvoeding van de kleinkinderen en de organisatie van de huwelijken op zich te nemen. Nochtans is het ook zo dat men, door de migratie, slechts een fragmentarisch beeld krijgt van functies en levenshoudingen van ouderlingen van de eigen cultuur. Hierdoor, en mede door het functioneren in een andere, evoluerende maatschappij met nieuwe waarden en normen, beschikt men over weinig operationele modellen en komt de verwerking van dit alles op de schouders van het individu terecht. Alhoewel het ouderworden verschillende betekenissen kan krijgen in verschillende culturele systemen, heeft de bejaarde in de meeste maatschappijen geen productieve taak meer, maar eerder een taak van cultuuroverdracht. Juist deze taak is door de migratie voor allochtone senioren allesbehalve gemakkelijk geworden.

4. Oudere en jongere migranten

Hoe oudere en jongere migranten zelf aankijken tegen het ouderworden wordt hieronder samengevat uit de getuigenissen van Sarie Abdeslam, voorzitter van de Federatie van Marokkaanse Democratische Organisaties en van de jongeren van Jongerencentrum Chicago. (5)

Abdeslam Sarie van FMDO

Het FMDO is een zelforganisatie die over heel Vlaanderen 32 afdelingen heeft. In Brussel zijn er momenteel 7, waaronder Almanar. De afdelingen organiseren allerlei activiteiten i.s.m. andere organisaties, zoals o.a. de gemeenschapscentra. Het publiek van Almanar zijn voornamelijk Brusselse Marokkaanse migranten van de eerste generatie.

In '64 sloten België en Marokko een bilaterale overeenkomst. De twintigjarige arbeiders die toen naar België kwamen, worden nu stilaan oud. In de getuigenis kwam naar voor dat ouderen in Marokko mensen zijn die je moet respecteren. Ze hebben al een heel leven achter zich en ze zijn er om je raad te geven, je te helpen bij belangrijke beslissingen. Die waardigheid mag niemand hen afnemen, volgens Sarie, zij hebben wijsheid opgedaan in hun lange leven, een wijsheid die een jongere onmogelijk kan bezitten.

Ook de mensen die hier in België oud worden, willen zo behandeld worden. Een oudere is een gerespecteerd iemand die een nieuwe functie krijgt in de familie, de man als raadgever en de vrouw als opvoedster van de kinderen, bewaakster van de godsdienstige normen en organisator van de huwelijken. Voor Sarie is het duidelijk dat de komst naar België door de eerste generatie als tijdelijk werd beschouwd. De meeste oudere mannen willen wel terug, de meeste vrouwen echter niet. Ze kunnen hun kinderen en kleinkinderen hier niet achterlaten. De mensen die toch gaan, keren al gauw op hun stappen terug.

De kinderen kunnen zich moeilijk aanpassen, er is een taalprobleem en men heeft in Marokko geen vrienden meer. Natuurlijk speelt ook het verschil in gezondheidszorg en sociale zekerheid mee, beaamt hij. Maar vooral op sociaal gebied is terugkeren moeilijk. Men mag niet vergeten, benadrukt hij, dat de meeste Marokkaanse migranten uit Noord-Marokko komen omdat ze dikwijls eerst van het platteland naar de steden zijn geëmigreerd. Hun roots liggen dus niet altijd in Noord-Marokko. Verder beschrijft hij de eerste generatie als ongeschoold, Marokko werd onafhankelijk in 1956 en het beeld dat ze van hun land hebben, is dat van het Marokko van de jaren '60, een veel conservatiever Marokko dan het Marokko van nu. Ze worden ginder gewoon beschouwd als “Belgen”.

Volgens Sarie wordt de terugkeer ook niet vergemakkelijkt door de Marokkaanse staat, die de buitenlandse deviezen graag ziet komen. Blijven of terugkeren? Uit zijn betoog kunnen we besluiten dat dit dilemma toch lichtjes overhelst naar het “blijven”.

Wat het begrip “culturele eigenheid” betreft, benadrukt Sarie dat men dit begrip moet relativiseren. Ook een Belg uit Limburg is anders dan een Belg uit Brussel, stelt hij. Een belangrijk aspect is natuurlijk de godsdienst. Uit zijn discours concluderen we dat een wederzijds respect de enige mogelijke weg is. Volgens Sarie is er in elk geval al een evolutie te onderkennen: we beïnvloeden elkaar, zoveel is zeker. Vroeger waren pizza en couscous ongekende gerechten, nu zijn ze vrij ingeburgerd. Ook hij bevestigt dat er nog niet zoveel Marokkaanse ouders zijn. Nochtans zullen de problemen zich over twintig jaar scherper stellen, weet hij. Als de Belgische hulpverlening hen wil bereiken, zal ze eerst en vooral een basisrespect voor de oudere aan de dag moeten leggen. Hij gunt ons even een kijkje in het hoofd van een Marokkaanse senior: “U? Mij helpen? Ik ben het die u moet helpen met al mijn ervaring!” We concluderen hieruit dat een volstrekt niet-paternalistische aanpak nodig zal zijn. Volgens Sarie kan men het best werken via de migrantenorganisaties en de migrantengemeenschap. Het zal een andere manier van werken en denken vragen, besluit hij.

Chicago

Jongeren Chicago is erkend door de Vlaamse Gemeenschap als werking kansarme jeugd en ontplooit zijn werking in de Begijnhofwijk, ook wel eens “Chicago” genoemd. Naast animatie-activiteiten voor jongens en meisjes, wordt ook veel aandacht geschonken aan de schoolproblematiek, de tewerkstellingsproblematiek en de individuele problemen van jongeren. Met dienstencentrum Het Anker wordt samengewerkt om twee generaties en nationaliteiten samen te brengen: Belgische senioren en Marokkaanse kinderen.

De jongeren van de tweede en derde generatie vinden het respect voor de ouderen een zeer belangrijke familiewaarde. “Onze ouders hebben voor ons gezorgd, nu is het onze beurt. Bovendien hebben ze ons veel te leren”. Op de vraag of ook zij niet onderhevig zijn aan bepaalde evoluties in de samenleving die de

opvang van ouderen in het gezin bemoeilijken, antwoorden zij met een categoriek “nee”. “Nee, wij stammen uit grote families, als één van ons niet kan, zal iemand anders het wel doen. Wij vragen ons trouwens af of de alleenwonende Belgische bejaarden en zij die in een rusthuis verblijven, zo gelukkig zijn”.

De jongeren erkennen dat er problemen kunnen rijzen in verscheurde gezinnen. Daar zal dan wel hulp geboden moeten worden.

Verder hebben zij vragen bij hun eigen “ouderworden”. „We zullen in de opvoeding van onze kinderen erop moeten letten dat we hen de juiste waarden meegeven. Eén daarvan is het fundamenteel respect voor de ouders”.

De tip die ze de Belgische hulpverlening meegeven is de volgende: als je wil Marokkaanse ouderen bereiken, moet je niet uitgaan van hun problemen. Een positieve, valoriserende benadering vanuit hun rijkdom, vanuit wat zij te bieden hebben, is erg belangrijk”.

5. Allochtone senioren en hulpverlening

Momenteel is er geen acute vraag naar hulp en begeleiding vastgesteld. De groep allochtone ouderen is dan ook nog niet zo groot. Toch komen hulpdiensten al hier en daar in contact met vragen van allochtone senioren. Deze groep zal in de toekomst een aantal noden en behoeften naar voor schuiven, die een specifieke aanpak vergen. Vooreerst vernoemen we de mantelzorg. Allochtone jongeren erkennen duidelijk hun zorgplicht, maar in de praktijk zullen zij als jong-volwassenen moeten functioneren in een samenleving die hoge eisen stelt met betrekking

tot opleiding en tewerkstelling. Ook de positie van de vrouw, die stilaan uit haar huisvrouwenbestaan zal breken, kan voor verschuivingen zorgen binnen het gezinspatroon. Het aantal kinderen per gezin daalt nu reeds, met als gevolg dat de familie een minder brede basis krijgt. Zowel de mythe die zegt dat migranten met hun grote gezinnen hun ouderen zelf wel zonder problemen opvangen, als het vooroordeel dat allochtone senioren onverenigbaar veel van de Belgische zouden verschillen, zijn ongetuigde meningen over een onderwerp dan nog niet ten volle aan onderzoek is onderworpen. We pleiten dan ook voor het in kaart brengen van de reeds bestaande initiatieven met allochtone senioren en voor een onderzoek naar de noden en behoeften van een doelgroep die in de komende decennia in Brussel voor de dienstencentra aan belang zal winnen. Vanuit de directe praktijk van de Brusselse dienstencentra kan gesteld worden dat er zelfs nu reeds noden en behoeften aanwezig zijn. De hulpvragen bereiken ons eerder moeizaam, maar dat betekent geenszins dat ze er niet zijn. We vernoemen een aantal mogelijke redenen. Allochtone senioren – en ook allochtone jongeren – schamen zich dikwijls een hulpvraag te stellen. Hulp vragen betekent voor hen immers toegeven dat het eigen culturele systeem, dat de opvang van ouderen in de handen van de kinderen legt, faalt. De eigen rol als ouder of als kind wordt hierdoor dan ook in vraag gesteld en de vinger wordt nog eens op de wonde van de identiteitscrisis gelegd. Hulp

aannemen van sociale organisaties is voor de allerarmsten, diegenen die zelfs geen familie meer hebben om op terug te vallen. Dat professionele hulp de kinderen niet van hun zorgplicht ontslaat, is een redenering die noch door de allochtone senior noch door de allochtone jongere, wordt gehanteerd.

Verder is de taal dikwijls een probleem: de eerste generatie is die onvoldoende machtig. De meesten zijn laaggeschoold en sommigen analfabeet. Het hulpaanbod van de andere kant, is voor-namelijk gericht op Belgische senioren en biedt weinig speelruimte naar allochtonen. De vorming van allochtone medewerkers in de hulpverlening zal in de toekomst van cruciaal belang worden. Natuurlijk zijn vele allochtonen gewoon niet op de hoogte van het hulpaanbod. Maar informatie-campagnes zullen pas effect resorteren als de psychologische weerstanden zijn overwonnen. Als grondhouding lijkt ons een openheid en een respect voor de levensgeschiedenis en de zingevingsfactoren van allochtone senioren uiterst belangrijk. Uiteindelijk belanden we hiermee bij het uitgangspunt dat ook het omgaan met Belgische senioren bepaalt. (Allochtone) senioren moeten benaderd worden vanuit hun rijkdom, vanuit wat zij ons kunnen leren en bieden. Speciale aandacht voor andere gewoontes, die dikwijls ook samenhangen met een andere godsdienst en een andere godsdienstbeleving, zijn noodzakelijk en nopen de dienstencentra ertoe hun blazen van pluralisme nieuw leven in te blazen.

Als we echt allochtone senioren willen bereiken, zullen we moeten bewegen. De hulpvragen zullen ditmaal niet zomaar op ons bureel terecht komen. Onrechtstreeks, via migranten- en buurtorganisaties, via jongerencentra, via de migrantengemeenschap zelf zullen we stilaan een zicht leren krijgen op de noden en behoeften van een groeiende groep migrantensenioren.

In elk geval is het Nederlandse voorbeeld, eigen migrantenseniorenorganisaties, niet zomaar toepasbaar op België. De zelforganisaties zijn naar eigen zeggen niet sterk – lees –: niet gesubsidieerd genoeg om reële oplossingen aan te reiken. Zelforganisaties en Belgische seniorenorganisaties zullen zich een weg naar elkaar toe moeten banen. Hiertoe zal moeten gewerkt worden aan een mentaliteitsverandering bij beiden.

6. De rol van de Brusselse dienstencentra

De allochtone senioren zijn een groeiende groep in de Brusselse wijken. Het is dus duidelijk dat de dienstencentra in de opvang van deze groep een rol te vervullen hebben. Een aangepaste manier van werken zal extra energie vragen. Vanuit het “werken-op-maat” zal moeten geëxtrapoleerd worden naar de noden en behoeften van een nieuwe groep senioren.

De huidige situatie

De dienstencentra die gesitueerd zijn in migrantenrijke buurten hebben met hun huidig aanbod bijna allemaal een klein aantal migrantensenioren bereikt. (6)

Dienstencentrum De Vaartkapoen stelt vast dat migrantenouderen eerder geneigd zijn aan te kloppen bij instellingen zoals het OCMW, als ze hun vraag dan al durven stellen. Via de bezoekersgroep worden migrantensenioren uit de Maghreb en Turkije en uit Zuid-Europa bereikt. De vragen die gesteld worden hebben betrekking op wonen en op eenzaamheid. Oppassen dus met het idee dat migranten uit de Maghreb voldoende zijn omringd. Eens het aanbod gekend, maken allochtone senioren een zeer bewuste keuze uit het (activiteiten- en diensten) aanbod van het dienstencentrum. De Zuid-Europeanen sluiten gemakkelijker aan bij het ontmoetingsaanbod.

Dienstencentrum Forum probeert een open en positieve houding uit te stralen ten opzichte van buurtbewoners van een andere nationaliteit. Het dienstencentrum onthaalt een Marokkaanse vrouwenwerking binnen zijn deuren, zodat spontane contacten tussen de verschillende gemeenschappen kunnen groeien. Er worden infonamiddagen georganiseerd voor alle nationaliteiten en leeftijden en er wordt nagedacht over een ontmoeting tussen jongeren en ouderen. De migrantensenioren die bereikt worden zijn voornamelijk Europese senioren. Toch bereikt het dienstencentrum ook een aantal Marokkaanse senioren.

Dienstencentrum Het Anker sluit zich aan bij de open houding van Forum. Regelmatig maken jongeren of vrouwen van velerlei nationaliteiten hun eigen gerechten voor de senioren klaar en de kinderen van Jongeren Chicago komen een aantal keer per jaar kennismaken. Ook de buurtfeesten zijn na een aantal jaar werken meer en meer een spiegel geworden van de Brusselse mix: jong en oud, Belg en migrant kunnen er zich thuisvoelen. Verder zijn enkele senioren-vrijwilligers van het dienstencentrum ook werkzaam in de huiswerk-klassen van Jongeren Chicago. Het Anker bereikt de migrantensenioren vooral via de klusjesdienst, de sociale dienst en de animatie. De Maghreb-senioren stellen eerder vragen i.v.m. wonen, administratie of wetgeving; de Europese senioren hebben ongeveer dezelfde vragen, met iets minder nadruk op wetgeving. Zij hebben wel behoefte aan ontmoeting en sluiten gemakkelijk aan bij het ontmoetingsaanbod.

Dienstencentrum Noordwijk bereikt met zijn praktische dienstverlening geen senioren uit de Maghreb en Turkije, uit Zwart-Afrika en ook geen politieke vluchtelingen of illegalen. Wel worden er Zuid-en Oost-Europeanen bereikt, vnl via de parochie. Onbereikt blijven dus de senioren uit de Maghreb en Turkije en de Griekse senioren, die duidelijk in de wijk aanwezig zijn.

Dienstencentrum Chambéry bereikt een paar migrantensenioren via het sociaal restaurant: enkele Iranen, een Chinese, een Italiaanse, een Chileen, enz. De wijk is rijk aan politieke vluchtelingen, vooral de groepen uit Iran en Zuid-Amerika zijn sterk vertegenwoordigd. Het dienstencentrum trekt de aandacht op het feit dat kok, poetsvrouw en

sommige vrijwilligers van het restaurant niet-Belgen zijn. Dit weerspiegelt een open houding. Het dienstencentrum is ook gehuisvest in een wijkhuis dat, naast activiteiten voor ouderen, ook een aanbod heeft voor kinderen, jongeren en volwassenen. De mensen die hiervan gebruik maken, zijn van verschillende nationaliteiten.

Dienstencentrum De Kat bereikt bijna geen migranten senioren. De wijk De Kat is dan ook een voornamelijk "Belgische" wijk. De wijken Merlo en Melkkriek zijn het migrantenrijkst. Ze worden hoofdzakelijk bewoond door Algerijnen en Marokkanen. Ook Italianen en Spanjaarden zijn er terug te vinden.

Een blik op de toekomst

Het opvangen van de groeiende groep allochtone senioren binnen de dienstencentra daagt deze centra ertoe uit hun pluralistische instelling in de praktijk om te zetten. Eigen personeel en vrijwilligers zullen "gevormd" moeten worden in het contact met allochtone senioren. Op termijn lijkt het zelfs wenselijk binnen de vrijwilligersgroep migranten op te nemen, die als sleutel- en contactfiguren kunnen functioneren. Ook het eigen Belgische doelpubliek zal zacht met deze open en pluralistische praktijkhouding moeten vertrouwd gemaakt worden. Tal van kleine praktische zaken zullen een aanpassing vergen : het onthaal zou bijvoorbeeld naast koffie, ook uit verse muntthe kunnen bestaan. Wat betreft maaltijden en feesten zal rekening gehouden moeten worden met verschillende gewoonten en kalenders. Het eigenlijke contact met en de inspraak van de groep migranten senioren zal ongetwijfeld onze nog ongestructureerde ideeën bijsturen. Maar voor we zover zijn, is het onderzoek naar de noden en behoeften van de allochtone senioren binnenkort een noodzaak wordt. Ondertussen kunnen de dienstencentra in elk geval meewerken aan een mentaliteitsverandering binnen de hulpverlenings-diensten. De Brusselse dienstencentra zijn de geëigende instrumenten om de allochtone senioren van een eerste opvang te voorzien: ze zijn laag drempelig en buurtgericht. Nochtans is er nog werk aan de winkel : methodes moeten ontwikkeld worden en netwerkvorming met buurt- en migrantenorganisaties is een absolute must. Zonder een degelijk netwerk zullen de allochtone senioren nooit hun weg naar de dienstencentra vinden. Het is dus tijd om de

deuren open te gooien voor andere, verrijkende groepen en ideeën.

Veerle Van Leeuw

- (1) Patrick Deboosere, *Demografische kenmerken van de oudere allochtone bevolking*, Centrum voor Sociologie van de VUB.
- (2) Deze cijfers zijn door de respectievelijke dienstencentra doorgegeven en zijn tevens gebaseerd op de volkstelling van 1997 (NIS).
- (3) zie ook het artikel van Ingrid Ponjaert, *Allochtone bejaarden : beschouwingen vanuit de sociale gerontologie*, afdeling Gerontologie van de VUB. Hierin worden de Oost-Europeanen niet expliciet vernoemd, de EU-ambtenaren daarentegen wel.
- (4) zie ook het artikel van Francine Degrootte, *Allochtone bejaardenproblematiek vanuit de ervaring van gezins- en bejaardenhulp*, Familiezorg Oost-Vlaanderen.
- (5) FMDO en Jongeren Chicago werden op 14 juni 1997 door Dienstencentrum Het Anker uitgenodigd op een denkmiddag van de centrumraad over het thema "Migranten senioren, een groeiende groep in de Brusselse wijken ?", waarop dit artikel ten dele is gebaseerd.
- (6) De gegevens die hieronder volgen werden ons in het kader van de denkmiddag van 17 juni 1997 door de dienstencentra doorgespeeld.

Faut Le Fer, een invoegbedrijf op de pechstrook

Situering

Strijkwinkel Faut Le Fer startte als een bedrijfje dat de bedoeling had zinvolle en volwaardige tewerkstelling te verschaffen aan laaggeschoolde, langdurig werkzoekende vrouwen met verminderde kansen op de arbeidsmarkt.

De activiteit van Faut Le Fer bestond uit het verstrekken van een strijkdienst. Bij de aanvang van de bedrijvigheid, voorjaar 1995, schreven we in een voorstellingsartikel: “wat nu een opbouwproject is, zal vermoedelijk uitgroeien tot een rendabel bedrijf waarin een zestal laaggeschoolde vrouwen tewerkgesteld worden. Met dit initiatief zullen we de zware tewerkstellingsproblematiek niet oplossen. RisoBrussel hoopt dat dit project wel kan fungeren als signaal dat er met het uitwerken van creatieve ideeën nog mogelijkheden zijn om arbeid en rijkdom te herverdelen” (1).

Het lag in de bedoeling de strijkwinkel uit te bouwen als een bedrijf dat zich zou bewegen op de markt van vraag en aanbod. Aandachtspunten hierbij waren:

- het afleveren van een volmaakt product (kwaliteitscontrole);
- het uitkeren van een volwaardig loon (volgens CAO van de sector, met RSZ-bijdrage, patronale lasten, etc ...);
- het vastleggen van een marktgerichte prijs;
- het vasthouden aan de juridische structuur van een handelsvennootschap met een dubbele boekhouding, vennootschapsbelasting, BTW, etc ...

Echter, wat de factor “arbeid” betrof zou, bij het bepalen van de arbeidsvoorwaarden, de “mens” centraal staan (vb.: flexibiliteit i.f.v. de werk-nemer, menselijk contact, vormings- en leerkansen,...) Bij de selectie van het personeel werd voorrang verleend aan wie kansloos was op de arbeidsmarkt. Een ander verschil met het doorsnee-bedrijf in het huidige economisch circuit: er zouden geen aandeelhouders zijn die de winst opstrijken. Deze zou geherinvesteerd worden in bijkomende tewerkstelling. Doel was een break-even te bereiken en een reserve aan te leggen. Er werd begin januari 1995 gestart met 2 strijksters en een bedrijfsleidster, aangevuld met

een opbouwwerkster die het project 2 jaar zou blijven volgen en ondersteunen. Objectief was om na 3 jaar een rendabel bedrijf te worden. Het initiatief was grondig voorbereid via een haalbaarheidsstudie. Naast de sociale haalbaarheid werden op bedrijfseconomisch vlak 3 aspecten onderzocht: de technische, de financiële en de commerciële haalbaarheid. Voor de start was er zodoende een technisch ontwerp en een financieel plan. Tevens werd een concurrentenonderzoek en een klantenonderzoek doorgevoerd. Het klantenonderzoek bvb. leverde de conclusie dat de strijkwinkel zich best richtte naar meer begoede gezinnen (tweeverdieners) en dat anderzijds ophaalpunten in bedrijven noodzakelijk zouden zijn om de nodige omzet te realiseren. Ofschoon uit deze voorbereiding bleek dat het een in vele opzichten gewaagde onderneming zou worden – toen reeds was men zeer beducht voor het zwart circuit - waren de slaagkansen wel aanwezig. Vandaar dat men de uitdaging aanging en het strijkijzer opnam. Als locatie werd een betere buurt in Schaarbeek gekozen. Helmet beantwoordde demografisch aan het klantenprofiel dat de initiatiefnemers voor ogen stond. Helaas..., reeds in het tweede jaar werd duidelijk dat de initiatiefnemers niet in het vooropgestelde doel zouden slagen. Ondanks investerings-subsidies en erkenning als experiment in het kader van de invoegbedrijven bleek dat zelfs in een gewijzigd concept het bedrijf niet rendabel zou worden. Vandaar dat eind december 1996, mede door een aantal niet ingecalculerde tegenslagen

(cfr. infra), de spijtige doch bedrijfsmatig onvermijdelijke beslissing werd genomen om het project stop te zetten. Een invoegbedrijf op de pechstrook ... total loss.

Het komt er o.i. op aan te onderzoeken welke elementen aan de basis liggen van dit “falen”. In eerste instantie om toekomstige initiatieven te wijzen op te vermijden valkuilen en fundamentele beperkingen waar men met het idee van sociale economie überhaupt mee af te rekenen krijgt.

De Strijkwinkel werd als een teer kasplantje zowel in zijn bedrijfseconomische als sociale aspecten van dichtbij gevolgd. Het maakt deel uit van het “experiment invoegbedrijven” in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, gesuperviseerd door de Koning Boudewijnstichting en de ministeries van tewerkstelling en economie. In opdracht van de Koning Boudewijnstichting werd eind '96 een evaluatierapport geschreven, waarin reeds in een bedrijfseconomische analyse elementen zijn opgesomd die het niet-slagen van het strijkwinkelproject op economisch vlak weergeven ⁽²⁾. Dat op bedrijfseconomisch vlak noch de vooropgestelde groei noch het beoogd rendement werd gehaald wordt in het betreffende evaluatierapport verklaard door

- de naamwijziging die het project in de loop van zijn bestaan diende te ondergaan;
- het enorm absentisme onder het personeel; een verhuis naar een nieuw atelier;
- het nieuw product dat een lange inloophase vergt;
- de concurrentie met het zwartwerk;
- de gestage doch te trage groei van het klantenbestand met een onderbenutting van de productiecapaciteit als gevolg;
- de geringe sector kennis binnen het management;
- de hogere rendementseisen in het normaal economisch circuit en de principiële keuzes van een sociaal bedrijf die soms haaks staan op het economisch rendement ⁽³⁾.

Zoals men kan vaststellen zijn deze verklarende factoren niet allemaal van een zelfde orde. Sommige hebben zich eerder toevallig gemanifesteerd en konden net zo goed niet zijn opgetreden. Andere zijn al wat taaier en hebben te maken met het product dat men kiest en de (sociale) doelen die men voor ogen heeft. Een paar tenslotte hebben gewoon te maken met

de wijze waarop in onze samenleving de economie is georganiseerd.

In voorliggend verslag willen we een aantal van de aangehaalde elementen verduidelijken en dit vanuit de ervaringen van de verantwoordelijken van de strijkwinkel. Bijgevolg heeft dit verslag geen wetenschappelijke pretenties, is het eerder impressionistisch van aard. Een diepgaande evaluatie van een initiatief als de strijkwinkel vanuit sociaal oogpunt blijft uitermate wenselijk. Daarvoor ontbreekt het ons echter aan tijd en know-how. Met de principiële keuzes van een sociaal bedrijf versus het bedrijfseconomisch rendement vallen we al meteen in de kern van de discussie. Daarna staan we achtereenvolgens stil bij de moeilijkheden die een opstartend bedrijf zich met een nieuw product in een economisch zwakke sector op een zeer concurrentiële markt op de hals haalt, bij de vrouwen van Faut Le Fer, bij zwartwerk en bedrijven als potentieel belangrijke afnemers van het product, bij taken van de overheid en tenslotte, en daarmee is de cirkel gesloten, bij de nood aan een socialere economie.

De principiële keuzes van een sociaal bedrijf versus het bedrijfseconomisch rendement

Help ... ik ben een machine geworden! Deze kreet komt niet uit een Orwelliaanse sciencefictionfilm of één of ander fantasierijk stripverhaal, maar anno 1997 uit de mond van een voormalig strijkster van Faut Le Fer. Het is een uitspraak die wellicht nog het beste illustreert waar het in de ter ziele gegane strikwinkel uiteindelijk om ging. De strijkster in kwestie heeft na de beëindiging van haar activiteiten in de strikwinkel snel weer werk gevonden in een wasserij, waar zij nu met dezelfde machine werkt als bij Faut Le Fer. Alleen liggen daar de rendementseisen merklijk hoger dan bij haar voormalige werkgever.

In een sociaal-economisch project staan mens en arbeid centraal. Dit principe houdt in dat er speciale aandacht besteed wordt aan de sociale situatie van het personeel en dat een professionele en individuele ontplooiing wordt gestimuleerd. Een dergelijke houding impliceert o.a. van de bedrijfsleiding een zekere flexibiliteit naar de werknemers toe. Hoezeer ook de betrachtingen en inspanningen van de bedrijfsleiding van Faut Le Fer en van de betrokken organisaties erop gericht waren om het bedrijf economisch rendabel te maken, toch is er steeds over gewaakt dat dit gebeurde binnen de vooropgestelde sociale doelstelling.

Niettegenstaande men bij Faut Le Fer niet heiliger wou zijn dan de paus, toch waren er een aantal principiële keuzes, die vaak haaks stonden op het bedrijfseconomisch rendement. Een aantal concrete voorbeelden illustreren dit:

- Het uurrooster van de strijkster werd gerespecteerd, veel of weinig werk. Het maken van overuren werd vermeden.
- Elk gepresteerd uur was een betaald uur, m.a.w. er werd niet in het zwart gewerkt.
- Bij ziekte of afwezigheid van een strijkster werd een vervanging met een contract van beperkte duur ingeschakeld, wat gezien het groot absentisme een extra belasting betekende.
- Ook werd er naar het cliënteel toe geen zwartwerkdiensten geleverd.
- vorming en atelierbezoeken in het kader van de

opleiding van het personeel, gebeurden binnen de werkuren.

- Zoveel mogelijk werd het personeel betrokken bij de organisatie van het bedrijf. Regelmatig werden personeelsvergaderingen gehouden, eveneens binnen de werkuren.

Het nastreven van deze sociale doelstelling heeft echter gezorgd voor een lager arbeidsritme en daardoor ook voor een lager rendement, een kenmerk van de sociale economie, dat niet zonder economische gevolgen is gebleken.

Een nieuw product op een oude markt

Eerlijkheidshalve moet hier aan toegevoegd dat de strijkwinkel zoals elk startend bedrijf de gebruikelijke kinderziektes onderging. De strijkwinkel werd bovendien ook nog geconfronteerd met enkele “accidents de parcours” ... die haar mee voor het blok hebben geplaatst.

De activiteit van Faut Le Fer bestond uit het verlenen van een strijkservice aan particulieren. Het ging hier om een relatief nieuw product, in die zin dat de dienstverlening zich beperkte tot strijken alleen, dit in tegenstelling tot wassalons en droogkuisen waar kledingstukken gewassen / gedroogd en gestreken worden. Uit een degelijk vooronderzoek was gebleken dat er in onze evoluerende maatschappij steeds meer behoefte bestaat om een groot deel van het huishoudelijk werk, waaronder strijken, uit te besteden. Het inspelen op een dergelijke behoefte leek dan ook een voor de hand liggende zaak. Daarbij kwam nog dat rekening houdend met de beoogde werknemersdoelgroep strijken een activiteit is waarmee de meeste vrouwen vertrouwd zijn, die weinig opleiding vereist en bovendien (nog) zeer arbeidsintensief is.

Het opzetten van een bedrijfje, het lanceren van een relatief nieuw product vraagt een bepaalde kennis van en vertrouwdheid met dit product, een sectoriële kennis en een degelijke kennis van het marktterrein waarop men actief is. Daar de bedrijfsleiding geen productkennis en geen sectoriële voorkennis bezat en daar de voorbereiding van het bedrijf en het eigenlijke management werden opgesplitst, ontstond een aantal inefficiënties die in een eerste fase de groei van het bedrijf hebben belemmerd.

- kennis was aanwezig, maar niet bij de persoon die het bedrijf moest organiseren en beslissingen nemen. Een voortdurend overleg en continue

informatieuitwisseling waren nodig. Dit vertraagde het nemen van beslissingen soms.

- Teneinde de nodige product- en sectorkennis te verkrijgen diende de bedrijfsleiding ook een aantal taken uit te voeren die reeds in het vooronderzoek waren gebeurd en waarin veel kostbare tijd kroop, zoals bvb. verkenningsbezoeken in ateliers en bedrijven.

Daarnaast ontstonden er reeds in de beginperiode een aantal problemen die een opstartend bedrijfje kan missen als kiespijn. Een daarvan behelst de vennootschapsnaam. Omwille van het feit dat een concurrent op een bepaald moment de gekozen handelsnaam – Savoir Fer – claimde als zijnde een beschermde merknaam werd om juridisch getrouwtrek te vermijden de vennootschapsnaam veranderd. Dit betekende niet alleen een hoop administratieve rompslomp en financiële schade (herdrukken van een aantal uitgaven), maar tevens een gedwongen stilleggen van een op gang gekomen publiciteits- en promotiecampagne, die voor een opstartend bedrijfje zo broodnodig is.

Positief echter is dat er ook in deze beginfase veel aandacht geweest is in zowel de lokale als de nationale media voor het originele opzet van het bedrijf. Nog voor de Strijkwinkel zijn deuren opende regende het krantenartikels, Tv-uitzendingen en dies meer.

Ook kwamen er reeds in die periode vanuit de textiel- en wasserijsector reacties, op het „concurrentievervalsend element“ van het bedrijf. Hoezeer Faut Le Fer zich ook verdedigde, gedurende haar ganse loopbaan is zij een doorn in het oog geweest van de grote wasserijbonzen. Van een goede verstandhouding is dan ook nooit wat gekomen, tenzij in de herfst van haar bestaan toen het klimaat rijp was voor een mogelijke toenadering.

Niettegenstaande de moeilijkheden van het eerste uur is men er in het eerste jaar toch in geslaagd een vast cliënteel op te bouwen en de kwaliteit van de dienstverlening uit te bouwen en te verbeteren. Met trots kan gesteld worden dat het product afgeleverd door de strijksters van Faut Le Fer in alle opzichten een kwaliteitsproduct was. Menig klant heeft hierover meermaals zijn genoegen geuit.

Tevens ontstond er na verloop van tijd een grotere vertrouwdheid met de sector, en een betere kennis van de markt, waardoor o.a. promotie- en publiciteitscampagnes gericht en efficiënter konden gebeuren.

Zoals echter ook reeds in het vooronderzoek en bij de opstelling van het zakenplan was duidelijk geworden, kon het rendement dat men bereikte op de, zij het weliswaar professionele strijkplanken, nooit voldoende zijn om het bedrijf rendabel te maken. De voorziene investering van een hemdenbody drong zich op. Een hemdenbody is een machine die toelaat op industriële wijze hemden te strijken. Men stelde zich dit voor als een soort pop die hemden preste en blaast, onder optimale omstandigheden zo'n 50 per uur. De voorbereiding van deze investering kostte heel wat tijd en had tot gevolg dat er moest uitgekeken worden naar een groter atelier. Het zoeken naar deze locatie waar op termijn ook de winkel ondergebracht kon worden was een tijdrovende en energieopslopende bezigheid, die zich op een zeer ongunstig moment in de ontwikkeling van het bedrijf opdrong.

Door de installatie van de hemdenbody werd de productiecapaciteit enorm opgetrokken, maar deze capaciteit werd niet opgevuld, waardoor er economische werkloosheid ontstond. De aanschaf van deze hemdenbody was illustratief voor één van die specifieke dilemma's waarmee de strijkwinkel werd geconfronteerd. Achteraf is men geneigd deze investering als een vlucht voorwaarts te beschouwen. Doch een alternatief was er niet. De rendabiliteit moest verhogen. Het risico was wel dat de vraag dramatisch diende te verhogen om de productiecapaciteit volledig te benutten. Zoals gezegd ging de vraag op korte termijn niet mee. Het actief zijn op twee locaties bracht tevens allerlei problemen van organisatorische aard met zich mee, die niet onmiddellijk konden opgelost worden. Zo moest er bijvoorbeeld een voortdurende transfer gebeuren van de winkel naar het atelier om kledingstukken te transporteren.

Door het feit dat geen enkele strijkster over een rijbewijs beschikte diende dit transport te gebeuren door de bedrijfsleiding, waardoor deze bij de uitvoering van haar taken hiermee steeds rekening diende te houden.

Actief zijn op twee locaties was een onhoudbare situatie, zowel financieel als organisatorisch, en zat een efficiënte organisatie van de productie duidelijk in de weg. Uiteindelijk werd beslist om alle de activiteiten over te brengen naar de nieuwe locatie. Deze verhuis is gebeurd in november 1996 in de hoop dat hierdoor vanuit een stabiele basis eindelijk een positieve evolutie zou ontstaan, niettegenstaande het geloof en de motivatie van zowel de bedrijfsleiding als de strijksters drastisch begon te tanen. In eerste instantie bracht ook deze verhuis weer allerlei bijkomende problemen met zich mee, zowel van administratieve, financiële als organisatorische aard, die een normale ontwikkeling afremden.

In september 1996 kwam er vanuit de bedrijfsleiding een noodkreet dat, indien er niet op korte termijn een opmerkelijke stijging van de omzet

kwam, het bedrijf het jaar weer met een te groot verlies zou afsluiten. De weinige promotiecampagnes hadden tot dusver nog niet het gewenste resultaat opgeleverd. Er moest intensiever en meer gericht promotie gevoerd worden. Er werd hiervoor extra geld vrijgemaakt. Na een aantal intense acties – onder meer aan de hand van een draaiboek waarin bedrijven zich concreet een idee konden vormen van de strijkwinkel en van de manier waarop kon samengewerkt worden – is er een omzetstijging geweest. Toch heeft deze trend zich niet kunnen verderzetten, want na de verhuis van november is er weer een daling van 30% geweest.

Het opzetten van een bedrijfje met een nieuw product op een zwakke en zeer concurrentiële markt is in normale omstandigheden reeds een gewaagde onderneming en garandeert geen succes. Binnen het concept van de Strijkwinkel bleken de nagestreefde sociaal-economische doelstellingen al snel niet haalbaar. Daarbij kwam nog dat de bijkomende moeilijkheden die hierboven aangehaald werden een positieve ontwikkeling van het bedrijf in de weg stonden.

Voor laaggeschoolde vrouwen schept alleen flexibiliteit reële kansen op werk

De Strijkwinkel was een economisch initiatief, gedragen door een stevige sociale bekommernis. Het au sérieux nemen van de sociale doelstelling bleek uiteindelijk een onoverkomelijke handicap voor het economische luik. Vooral omdat bovendien verwacht werd van dat economische luik om de extra druk te dragen die voortvloeide uit de keuze van het personeel waarmee gewerkt werd.

Van bij de start van het Strijkwinkel-project werd gekozen om jobs te creëren met en voor vrouwen, omdat vrouwen nog steeds de minste kansen hebben op de arbeidsmarkt.

Vermits het om een sociaal-economisch project ging werd gemikt op laag- en verkeerd geschoolde, langdurig werkzoekende vrouwen. Bij de werving en selectie van de werkneemsters werden naast doelgroepcriteria eveneens jobvereisten gehanteerd. M.a.w. criteria als graag strijken, geen rugklachten, een minimum handvaardigheid / taalvaardigheid, sociale contactvaardigheid en oog voor kwaliteit en nauwkeurigheid, enz. ... waren even belangrijk als het aantal jaren werkloosheid en de graad van kansloosheid op de arbeidsmarkt.

Ze snel echter bleek dat niet het gebrek aan opleiding of werkervaring de struikelblok vormden. Na een interne opleiding en inwerkperiode konden de werkneemsters de taken kwalitatief goed uitvoeren en hadden ze inzicht in de arbeidsorganisatie (productielijn tussen input en output). Het is vooral de “omgeving van de vrouw” die het haar moeilijk maakt om een “normale job” te realiseren. De eisen gesteld door deze omgeving zijn vaak te hoog.

Zo blijft de vrouw, ook als ze fulltime gaat werken, fulltime verantwoordelijk voor het welzijn van kinderen en partner. Dit betekent instaan voor de praktische klussen die bij het gezinsbedrijf horen, het plannen en uitvoeren ervan, plus constante beschikbaarheid aan de dag leggen.

Het is meer dan normaal dat deze ruggengraat-functie van vrouwen moeilijk kan gecombineerd worden met een fulltime job in het huidige economisch circuit!

Daarom was het nodig zich als werkgever flexibel op te stellen.

Concreet betekende dit: extra kosten, tijdverlies, rendementsverlies, inschakelen vervangers, zelf strijken, sociale begeleiding, enz.

De specifieke positie van vrouwen veroorzaakt een aantal jobstoorders waar mannen geen last van hebben. Uitspraken van de werkneemsters van de strijkwinkel illustreren nog het beste waarover het gaat.

“Mijn zoontje heeft zijn been gebroken en moet 6 weken in ‘t ziekenhuis blijven. Mijn man (en ik) vinden dat ik erbij moet zijn.”

“Ik heb vannacht tot 2 uur gepoetst. Ik heb bezoek, alles moet er piekfijn uitzien, anders krijg ik de kritieken.”

“Ik ben vanmorgen om 5 uur opgestaan om te koken voor vanavond.”

“De crèche heeft gebeld, mijn dochter heeft 40 koorts en moet gehaald worden.”

“Ik moet met mijn man naar de vakbond. Zijn papieren zijn niet in orde en hij kent geen Frans (of Nederlands).”

“Ik moet mijn hele loon afstaan aan mijn man. Hij bepaalt de uitgaven.”

“Ik heb voor hem een krediet genomen bij de bank, op mijn naam, want ik heb werk.”
 “Ik moet straks gaan zien voor een andere woning, met iemand van de sociale dienst.”
 “Ik heb hoofdpijn en ben oververmoeid.”
 “Mijn zus kan vandaag onverwachts niet voor de kleine zorgen en dus kom ik later.”
 “Ik ben zwanger en zie het niet zitten.”
 “Ik moet naar de rechtbank.”
 “De sociale dienst is enkel open in de voormiddag.”
 enz

Wellicht heeft iedere werkgever in meerdere of mindere mate te maken met deze jobstoorders.

De vraag is wat doe je ermee:

- ofwel negeren, wat dan zijn weerslag heeft op het economische aspect (rendementsdaling, klantenklachten, enz. ...);
- ofwel sanctioneren, wat kan leiden tot ontslag;
- ofwel de jobstoorders proberen aan te pakken met de vrouw in kwestie door zich als werkgever flexibel op te stellen.

De strijkwinkel opteerde voor de laatste mogelijkheid.

In het geval van de strijkwinkel betekende flexibiliteit o.m. dat we de sluitingsdag van de strijkwinkel op woensdagnamiddag zetten. Een kind- en dus vrouwvriendelijke maatregel, die heel wat opvangproblemen vooraf oploste. Zo werd “onbetaald verlof” toegestaan indien dit voor de familiale situatie noodzakelijk was (bvb. bij hospitalisatie van een kind).

Vanuit onze educatieve doelstelling werden deze jobstoorders ook aangepakt om emancipatorisch te werken. Een buitenshuis job betekent: de kans om er eens uit te zijn, om te praten met andere vrouwen met gelijkaardige problemen, om te leren, om mondiger te worden,

In de strijkwinkel konden ze ook terecht met de paperassen die onze sociale zekerheid produceert en met vragen allerhande.

Tijdens het werk kon men de thuissituatie even relativeren, herkauwen, acties plannen, enz

Kortom naast het verwerven van een professionele deskundigheid en een inkomen ontstond er een ruimer maatschappelijk inzicht en nam de mondigheid van de vrouwen toe !

Het verhogen van zelfvertrouwen, eigenwaarde en identiteit zijn doelen waaraan dagelijks gewerkt werd.

Het mondiger worden als vrouw, werkneemster, burger, en dit zowel in het arbeidsmilieu als daarbuiten zijn basisvoorwaarden om de kansarmoede-cyclus te doorbreken.

De middelen die gebruikt werden om dit te bereiken waren o.a.:

- vormingsmomenten;
- opleiding (kennis, vaardigheden, attitudes);
- begeleiding;
- loopbaanplanning;
- informatiedoorstroming;
- individuele hulpverlening.

Zonder flexibiliteit vanwege de werkgever kunnen deze vrouwen niet aan de slag! Maar ondanks de moeilijke situatie moesten we vaststellen dat de werkneemsters erin slaagden kwalitatief goed tot zeer goed werk te leveren.

Van zwart werk en grote klanten

Van meet af aan lag het in de bedoeling rond de strijkwinkel een klantenkring te creëren die zou bestaan uit particulieren (gezinnen met twee-verdieners, werkende alleenstaanden) en ondernemingen.

Reeds uit het vooronderzoek was duidelijk geworden dat de concurrentie voor de strijkwinkel zich niet zozeer situeerde in het officiële, maar vooral in het zwarte circuit.

De uitdaging bij het opzetten van een strijkdienstverlening is zoals in het rapport van Hefboom reeds werd aangehaald, “het laten overeenkomen van de kostprijs voor een degelijke service en de prijs die klanten willen betalen”. Een groot deel van de uitbesteding van het huishoudelijke werk speelt zich nog steeds af in het zwarte circuit, waar de prijzen opmerkelijk lager liggen. Herhaaldelijk is men bij de promotie van de dienstverlening geconfronteerd met het feit dat particulieren wel geïnteresseerd waren in een degelijke strijkservice, maar hiervoor niet de gevraagde prijs wensten te betalen, daar een hulp in het huishouden in het officieuze circuit goedkoper bleek.

Sommige trends, vooral in het buitenland, geven aan dat meer en meer ondernemingen het belang van een extra dienstverlening aan hun werknemers onderkennen. In de krant De Morgen (23/11/97) lezen we onder de titel: “Het andere, niet belastbare loon”:

... De zoektocht naar meer familiale waarden binnen bedrijven stijgt ieder jaar. Het steeds groter aantal actieve vrouwen, alsook de mensen die nu tussen de twintig en dertig jaar jong zijn willen dat werkgevers meehelpen in een deel van de huishoudelijke taken, het sociaal contact tussen de familieleden verbeteren en zorg dragen voor meer stabiliteit...

... De zevenhonderd werknemers van Pepsico in New York kunnen genieten van een volautomatische wasserij. Ze brengen 's morgens een volle wasmand binnen en halen hun keurig gestreken spullen 's avonds weer op...

Reeds van bij de aanvang is er in de promotie van de strijkdienst speciale aandacht gegaan naar bedrijven. Bedoeling was om bedrijven te stimuleren om samen met Faut Le Fer een strijkophaal-dienst voor hun werknemers op te zetten.

Op deze manier konden de werknemers hun strijk meenemen naar het werk, waar hij door Faut Le Fer werd opgehaald en de volgende dag weer netjes gestreken teruggebracht. Naar het werk gaan en toch de strijk gedaan, makkelijker kan niet.

Voor het bedrijf betekende deze samenwerking dat het zonder veel extra kosten een bijkomende service aan zijn personeel kon aanbieden. Voor Faut Le Fer betekende dit een structurele hoeveelheid strijk.

De veelvuldige persoonlijke contacten met een 30-tal grote en middelgrote bedrijven hebben echter weinig of niets opgeleverd. De belangstelling voor de dienst en het initiatief was in vele gevallen positief, maar de stap naar een samenwerking is maar in twee gevallen effectief gebeurd. In beide gevallen werd de promotie intern gevoerd door een vrouwelijk kaderlid dat zich enthousiast achter het initiatief schaarde. De meeste bedrijven haakten echter af, omdat zij bij het organiseren van een dergelijke service geen fiscaal voordeel hadden, en anderzijds waren er meestal bezwaren van logistieke aard: geen beschikbare „veilige“ ruimte. In een aantal bedrijven werd er naar het personeel toe wel actie gevoerd, maar daar bleek dan weer de prijs een

obstakel te zijn. De meesten hadden thuis een werkvrouw, die veel goedkoper was.

Al bij al is in de acties naar de bedrijven veel tijd en energie gekropen, die weinig heeft opgeleverd. Een mentaliteitswijziging, die echter niet voor morgen is, en fiscale voordelen (via aanbieden van dienstencheques cfr. infra) zouden bedrijven waarschijnlijk wel kunnen over de streep trekken. Niet alleen de contacten met bedrijven hebben weinig resultaat gehad, ook de veelvuldige persoonlijke contacten met een aantal ziekenhuizen en crèches, hebben weinig opgeleverd.

In deze context is het o.i. in de toekomst belangrijker dat bedrijven een structurele samenwerking tot stand brengen die op termijn bedrijfjes als de strijkwinkel leefbaarheidskansen geven (doordat ze in een gegarandeerde vraag voorzien), eerder dan dat deze bedrijven goedbedoeld als sponsor met financiële middelen over de brug komen. Dat in een opstartingsfase het belang van cash geld onder de vorm van investeringsubsidies vanwege de overheid en private instellingen noodzakelijk blijft, staat vanuit de ervaringen met de strijkwinkel buiten kijf.

Faut Le Fer
Met deze cheque kunt u voor de som van:

bedrag in letters: _____
Uw was laten strijken volgens de regels van de kunst.
aan: _____
van: _____

FLF cheque
Faut Le Fer
Strijkwinkel
Landbouwstraat 63
1030 Brussel (Schaarbeek-Helmer)
Tel. & fax: 02/ 242 75 01
Voortaan hoeft u niet meer zelf te strijken...

Munt: _____ Bedrag: _____
plaats: _____
datum: _____
handtekening: _____

OPENINGSIJEN
maandag: 09u.30 - 18u.00
dinsdag: 09u.30 - 18u.00
woensdag: 09u.30 - 13u.00
donderdag: 09u.30 - 18u.00
vrijdag: 09u.30 - 19u.00
zaterdag: 09u.00 - 13u.00

Werk voor het beleid

* Over de rol van de overheid in de sturing van de economie en over de wenselijkheid van zo'n sturing wordt al decennialang een oeverloos en ideologisch geladen debat gevoerd. Een van de bronnen die de discussie voeden heeft zich de laatste jaren onder de verzamelnaam sociale (solidaire) economie een eigen bedding gegraven. Het gaat hier inderdaad om een verzamelnaam voor initiatieven met zeer uiteenlopende activiteiten, finaliteiten en organisatievormen. Sommige van deze initiatieven onderscheiden zich enkel van het bestaand economisch circuit doordat ze via het creëren van producten en diensten arbeid verschaffen aan mensen die nog amper in dat circuit aan de bak komen. Bovendien zijn ze niet gericht op maximalisatie van winst of tenminste, ze gaan op een andere manier om met die winst. Het gaat hier om zgn. invoegbedrijven, een term die suggereert dat ze slechts tijdelijk een aparte plaats innemen, dat ze omgekeerd na verloop van tijd opgaan in het bestaand economisch systeem. In deze invoegperiode komt de overheid met stimulansen over de brug om de handicaps te overwinnen.

Met enkele andere projecten werd de strijkwinkel vanuit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Koning Boudewijnstichting weerhouden als pilootproject inzake oprichting van invoegbedrijven. Het beleid terzake is in volle beweging. De drie gewesten dokteren aan wetgevingen inzake sociale economie, traditiegetrouw vanuit diverse benaderingen. Brussel beschikt over een ontwerp van ordonnantie betreffende de erkenning en de financiering van inschakelingsbedrijven dat momenteel de tijdrovende fase van de Raad van State doormaakt. Tijdrovend omdat deze Raad van State op haar beurt het project heeft voorgelegd aan Europese instanties die het moeten toetsen aan de reglementering op de concurrentie-vervalsing.

Gevreesd mag worden dat in dit ontwerp het accent vooral komt te liggen op het economische, ten nadele van het sociale. De samenstellers van het evaluatierapport rond het Brussels experiment invoegbedrijven pleiten op grond van de ervaringen voor 2 types van invoegbedrijven: zij die blijvende subsidiëring behoeven omdat ze werken met zeer moeilijk bemiddelbare personen en zij die met productieve werknemers op termijn zich zelf

kunnen bedruipen. De bestaande voorstellen viseren vooral de laatste categorie. Er zou op zijn minst aan beide systemen moeten worden gedacht. Zeker in een Brusselse context waar de arbeidsmarktstructuur nog nauwelijks ruimte laat voor de massa van ongeschoolde (langdurig) werklozen. Ook aan de relatie tussen beide systemen moet aandacht besteed worden. Het heeft immers niet aan een werknemer op zijn/haar (on)bemiddelbaarheid vast te pinnen: hij/zij kan evolueren. Men zou ook met een mengvorm kunnen experimenteren (met daarbij de vraag of het op het vlak van organisatie wel allemaal kan).

Men zou ook eens moeten nadenken over een soepelere formule omtrent het aantal werknemers dat men bij de aanvang moet aanwerven om voor erkenning in aanmerking te komen. 2 of 3 werknemers is vaak te hoog gegrepen voor een initiatief dat zich tastend en zoekend een weg zoekt op een nieuwe markt.

* Het opzet van de strijkwinkel om een dienstverlening, die zich nog hoofdzakelijk in het zwarte circuit situeert, via tewerkstelling te officialiseren, kan niet zonder de structurele steun van de overheid.

Een van de middelen die de overheid als stimulans kan hanteren is bvb. de dienstencheque. Er kan toegewerkt worden naar bedrijven die, willen ze meewerken in dit systeem, hiervoor een machtiging bekomen vanwege de overheid. Deze dienstencheque betekent voor de dienstverlener een stijging van het klantenpotentieel. Anderzijds kan een systeem van dienstencheques ook inwerken op de vraag, door de gebruiker toe te laten de kostprijs van de dienstencheque fiscaal aftrekbaar te maken. Daarmee wordt het uitbestedingsgedrag in het wit circuit gestimuleerd.

In het kader van haar actie naar bedrijven toe werd door Faut Le Fer een strijkcheque ontworpen die, naar analogie met de maaltijdcheque, door de werkgever aan de werknemer verschaft wordt. Precies door het ontbreken van een fiscaal voordeel voor de werkgever was dit initiatief weinig aantrekkelijk.

Over het algemeen laat de uitbouw en de introductie van de dienstencheque op zich wachten en komt ze alleszins voor de strijkwinkel te laat. In een reactie op de plannen van de minister van

tewerkstelling en gelijke kansenbeleid om het systeem van PWA-cheques uit te breiden gaf de strijkwinkel haar een strijkcheque cadeau, met de vraag “of onze strijkcheque eveneens onder dezelfde gunstige voorwaarden voor de klant gebruikt kan worden” (brief 8/11/96). In haar antwoord liet de minister de verdere ontwikkeling van de dienstencheque afhangen van de evaluatie van haar eigen systeem (cfr. brief hiernaast). Voor de initiatiefnemers is dit althans een ontgoochelende ervaring. Het PWA-systeem in het algemeen, de PWA-cheques in het bijzonder zijn een van de tegenstrijdigheden in de federale tewerkstellingspolitiek. Enerzijds via federale beleidsmaatregelen inschakelingsbedrijven ondersteunen (cfr wet van 23 juli 1993, KB 30 maart 1995) anderzijds beleidsmaatregelen die deze initiatieven het gras voor de voeten maaien. In tegenstelling tot zich bezig te houden met het creëren van de faciliteiten die kunnen leiden tot de uitbouw van een volwaardig netwerk, waarin zich

de uitbesteding van de huishoudelijke activiteiten kunnen situeren, worden meer en meer vanuit de verschillende overheden initiatieven in het leven geroepen die weliswaar ingaan op een vraag van de consument, maar geen volwaardige tewerkstelling creëren. Dergelijke initiatieven kunnen werken aan goedkopere tarieven, omdat zij niet moeten voldoen aan dezelfde eisen als een normaal commercieel bedrijf en betekenden ook voor een bedrijf als de Strijkwinkel een reële concurrentie. Tevens plaatsten sommige van dergelijke initiatieven een project als de strijkwinkel in een negatief daglicht ten aanzien van de concurrenten in de branche, omdat zij door deze laatste over één kam werden geschoren met de louter sociale projecten.

* Een terugkerende ervaring met het strijkwinkel-project betrof het feit dat de werkwillegheid van de werknemers welhaast werd afgestraft door de combinatie van lage nettolonen en de meerkost die voortvloeit uit de werkende status.

Een aantal berekeningen in diverse reële situaties maken duidelijk dat de rekening vlug gemaakt is, zoals de tabel op pagina XIV toont.

Uiteraard begeven we ons hier op uitermate glad terrein. Ook de overheid denkt er maar al te graag aan de werkloosheid te bestraffen door op de “weelderige” uitkeringen te beknijsen. Het is per se niet deze weg die wij suggereren. De overheid zou werken aantrekkelijker kunnen maken door in de laagste looncategorieën het nettoloonzakje dikker te spijzen en door enkele omgevingskosten zoals kinderopvang te verlagen (meer nettoloon betekent wel minder RSZ en belastingen voor vaderschap, wat echter ruimschoots gecompenseerd wordt door een verhoogde werkwillegheid – en minder werkloosheidskosten – terwijl de grote schrik van de patroon, een hogere loonkost, wordt vermeden.

* Tenslotte nog een anomalie, die, indien weggewerkt, veel discriminatie zou verhelpen. Eén van de maatregelen van de federale overheid ter bevordering van de tewerkstelling van langdurig werkzoekenden is het banenplan met invoering van de “banenkaart”.

Wie langdurig werkzoekend is en volledig uitkeringsgerechtigd werkloos (V.U.W.) of bestaansminimumtrekker kan een banenkaart bekomen. Vermits deze banenkaart een vermindering van de patronale bijdrage in petto heeft, is het een middel om werkgevers te stimuleren banenkaart-bezitters

DE MINISTER VAN TEWERKSTELLING EN ARBEID
EN GELIJKE-KANSENBELEID

Brussel, 27 I. 1997

O. REF : JVDP/JU/010697b.2/22988 dn
U. REF :

Mevrouw Kristien VERMEERSCH
Faut Le Fer - Strijkwinkel
Haachtsesteenweg, 527
1030 BRUSSEL (Schaarbeek)

Mevrouw,

Betreft: Strijkcheque.

Ik heb uw schrijven over hoger vermelde aangelegenheid in goede orde ontvangen.

Wetende dat het probleem aangaande de bevordering van de tewerkstelling vrij complex is kunnen verschillende benaderingen steeds nuttig zijn om tot een goede oplossing van dit probleem te komen.

In het kader van het werkgelegenheidsbeleid heeft de Regering beslist ten experimentele titel de dienstencheque in te voeren in een sector waar reguliere arbeid weinig voorkomt. Vermoedelijk zal de keuze vallen op het behangen en het schilderen bij privé personen thuis.

Het doel is om via het verlagen van de kostprijs voor de gebruikers de privé personen ertoe aan te zetten om een beroep te doen op gekwalificeerde werknemers van door het PWA erkende ondernemingen en dit voor het vervullen van diensten die zij tot heden ofwel zelf uitvoerden of die via een informeel circuit werden vervuld.

Dit experiment zal toelaten een degelijke evaluatie te maken van de effecten die het solvabiliseren van de vraag met zich meebrengen. Het is dan ook ter gelegenheid van deze evaluatie dat over de verdere ontwikkeling van de dienstencheque zal beslist worden.

Tot slot wil ik U danken voor de mij toegezonden strijkcheque. Ik ben er echter van overtuigd dat dit geschenk andere mensen beter ten goede kan komen. Daarom bezorg ik U deze cheque hierbij terug. Toch van harte bedankt voor het gebaar.

Er zeker van zijnde U met dit schrijven van dienst te zijn geweest groet ik U,

hoogachtend,

M. SMET

aan te werven.

Een aantal personen – voornamelijk niet-EG-burgers - vallen echter uit de werkloosheidsreglementering en hebben geen recht op een bestaansminimum.

Zij krijgen in het beste geval een “sociale premie” van het O.C.M.W.

Met deze “gelijkwaardig aan het bestaansminimum”-premie (zoals de sociale premie genoemd wordt) hebben ze geen recht op een Banenkaart.

M.a.w. het O.C.M.W. levert een attest voor de

RVA met daarop “gelijkwaardig aan bestaansminimum” en de RVA vindt dat niet terug in de criteria “V.U.W. of bestaansminimum-trekker”. Conclusie voor de aanvrager : “banenkaart geweigerd”.

Dus, een werkgever die kiest voor de aanwerving van deze groep, voor wie werk van levensbelang is, kiest voor duurdere arbeidskrachten. Hiervoor gelden immers geen R.S.Z.-verminderingen.

Was dit de bedoeling van de wetgever?

Of is hij niet van de realiteit op de hoogte. Men mag niet de illusie koesteren dat ons sociaal zekerheidssysteem voor iedereen functioneert!

Benaderende inkomsten en uitgaven van alleenstaande vrouw met 2 kinderen / werkloos gezin met 2 kinderen in een situatie van werkloosheid respectievelijk tewerkstelling

Alleenstaande vrouw met 2 kinderen

vrouw werkloos

Geen job (+ 6 maand)

- dop: ± 30.000 Bef.

- verhoogde kinderbijslag (2): ± 9.750 Bef.

- lage huur in sociale woning: ± 10.000 Bef.

(gemiddeld)

IN: 39.750 Bef.

UIT: 10.000 Bef.

maandinkomen: 29.750 Bef.

vrouw werkt

werk in lage loonsector

- laag loon: ± 34.000 Bef.

- gewone kinderbijslag (2): ± 7.500 Bef.

- hogere huur: ± 12.000 Bef.

- kinderopvang (1 kind): ± 6.000 Bef.

- extra arbeidskosten

(kleding, snelaankopen,...): ± 2.000 Bef.

IN: 41.500 Bef.

UIT: 20.000 Bef.

maandinkomen: 21.500 Bef.

Werkloos gezin met 2 kinderen

vrouw werkloos

- man dop gezinshoofd: ± 30.000 Bef.

- vrouwen dop niet-gezinshoofd: ± 13.000 Bef.

- verhoogde kinderbijslag (2): 9.750 Bef.

- lage huur in sociale woning: ± 10.000 Bef.

IN: 52.750 Bef.

UIT: 10.000 Bef.

maand gezinsinkomen: 42.750 Bef.

vrouw werkt:

- dop man daalt: ± 13.000 Bef.

- vrouw krijgt laag loon: ± 34.000 Bef.

- gewone kinderbijslag (2): ± 7.500 Bef.

- hogere huur: ± 12.000 Bef.

- kinderopvang (voor 1 kind): ± 6.000 Bef.

- extra arbeidskosten: ± 2.000 Bef.

IN: 54.500 Bef.

UIT: 20.000 Bef.

maand gezinsinkomen: 34.500 Bef.

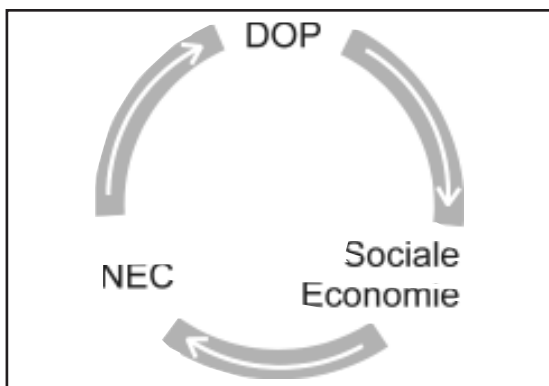
Tot slot: Er is vooral nood aan een socialere economie

De discussie rond sociale economie is nog volop aan de gang. Het is zeker niet onze bedoeling de zoveelste definitie van “sociale economie” te creëren. Wel willen we een aantal mythes hieromtrent doorprikken. Zo horen we vaak verkondigen dat invoegbedrijven ofwel hun werknemers moeten laten doorstromen, ofwel als bedrijf moeten doorstromen naar het “Normaal” Economisch Circuit (NEC)

In theorie lijkt dit inderdaad haalbaar. Men gaat ervan uit dat wie kansloos is op de arbeidsmarkt, in een invoegbedrijf kan gevormd worden zodat hij of zij kan ingevoegd worden in het NEC. Hierbij gaat men ervan uit dat het “kansloos zijn op de arbeidsmarkt” alles en alleen te maken heeft met de “arbeid” die op een bepaalde manier en ritme moet kunnen uitgevoerd worden.

Wel, deze idee dat mensen kunnen gekneed worden voor het NEC houdt geen steek. Vanuit de strijkwinkel ervaring kunnen we stellen dat het niet de “arbeid” op zich is die vrouwen kansloos maakt maar veeleer de omgeving van de werkneemster (cfr. supra) enerzijds en de eisen van het NEC anderzijds.

Werkneemsters die doorstroomden klagen over slechte arbeidsvoorwaarden, slecht uurrooster, gebrek aan inspraak, hets werkritme, gebrek aan positieve waardering, gebrek aan sociaal contact, ... kortom gebrek aan menselijke aanpak. Na een korte kennismaking met het NEC zal de stap naar de werkloosheid wellicht weer gezet worden. Waar heeft men het dan over als men praat over doorstroming? Of is het deze vicieuze cirkel?

Als bedrijven/werkgevers zich niet flexibeler hoeven op te stellen, als enkel werknemers flexibel moeten zijn, dan zullen er nooit kansen zijn voor wie het zo al moeilijk heeft!

Zelfs doorstromen heeft dan geen zin! Daarom zien wij een sociaal-economisch bedrijf zoals de strijkwinkel niet als klaarstoombedrijf voor het NEC, maar als prototype van een “nieuw economisch model”.

Een economie waarin de mens centraal staat! Concreet en in mensentaal gaat het om flexibiliteit van werkgeverskant, een volwaardig inkomen, mensvriendelijke arbeidsvoorwaarden, inspraak, de kans tot professionele, individuele en maatschappelijke ontwikkeling, enz. ...

Kortom: het is niet de “sociale economie” die mensen moet voorbereiden op het “normaal” economisch circuit. Het zou normaal zijn dat de economie “socialer” wordt. We zijn niet zo naïef te denken dat hier geen verschrikkelijk lange weg te gaan is. Concurrentie vormt de motor van het systeem en concurrentie is meer dan ooit onverbiddelijk. Hele delen van de bevolking dreigen uit de boot te vallen, enkel de supersterken blijven over. Maar deze laatste zouden in hun verwaandheid horen te weten dat het geen zin heeft te produceren voor een markt die in een woestijn is veranderd.

Daisy Scholts,
Alain Storme,
Kristien Vermeersch

(1) De strijkwinkel in de startblokken. *Opbouwwerk Brussel*, 11 (95) n 50, pp. 17–20.

(2) REYNAERTS E. & C. Rousseau, *Evaluatierapport experiment “Sociale Invoegbedrijven” in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*. Januari 1995 – December 1996. Brussel, KBS, 1997, 35 pp.

(3) *Idem*, pp. 13–14.

Afweging: sterkte - zwakte -kansen - bedreigingen

“Strijkwinkel-project”

I N T E R N		E X T E R N	
S T E R K T E S	<ul style="list-style-type: none"> - WERK leidt tot emancipatie van de vrouwen <ul style="list-style-type: none"> * mondigheid * maatschappelijk inzicht * professionele deskundigheid - Strijksters leveren kwalitatief “goed werk” - Productiviteit kan x 3 - Kosten kunnen dalen - Productie kan efficiënter georganiseerd worden - Industriële uitrusting + grote ruimte - Ondersteuning van externe deskundigen - Bekendheid met product en de sector neemt toe - Aandacht voor specifieke vragen klant (stijven, plooiën, kapstok, herstellen, inpakken,...) - Snelle verwerkingstijd voor de klant - Tweetaligheid - Bedrijfsleiding - Verhoogde inzet voor commerciële buitendienst - Directe betrokkenheid met doelgroep - We kunnen de vrouwen daadwerkelijk bijstaan bij opkomen voor hun rechten - Aantal hemden neemt toe (= zijn winstgevend) - Economische en sociale kosten kunnen opgedeeld worden 		K A N S E N
		<ul style="list-style-type: none"> - Werk wordt gezien als hefboom om kansarmoedecyclus te doorbreken - WERK = inkomen - Sympathie voor het initiatief, omwille van de doelstelling, bij klanten en partners, ... - Nog geen directe concurrentie van een strijkwinkel in de buurt - Ophaalpunten bedrijven: <ul style="list-style-type: none"> * ook positieve reacties * blijft potentiële afzetmarkt - Aanzet nieuwe klanten blijft stijgen - Ontwikkeling van dienstencheques - Goede ligging - Subsidiemogelijkheden: <ul style="list-style-type: none"> * gemeente Schaarbeek * EEG 	
Z W A K T E S	<ul style="list-style-type: none"> - Economische werkloosheid door te weinig werk - Personeelwissels - Flexibiliteit van de werkgever = sociale kost - Motivatie personeel daalt - Ophaalpunten in bedrijven = extra kost (promotie, vervoer, ...) - Rendementsverlies inherent aan sociale economie (arbeidsritme = laag) - Lage omzet - Prijs (te hoog voor aantal klanten, te laag voor ons) - Financiële problemen (liquiditeiten) - Hoge personeelskost - Omzet moet x 5 - Promotie + bewerken van de markt zal blijvend nodig zijn - Groei vraagt tijd vraagt geld 		B E D R E I G I N G
		<ul style="list-style-type: none"> - Werkloosheidsreglementering is demotiverend voor doelgroepleden die willen werken - WERK = voor vrouwen niet altijd verbetering (laag inkomen, dubbele job, ...) - Leefomgeving van de strijksters betekent vaak een rem op emancipatie (rolverdeling in gezin, kinderopvang, visie op vrouw en werk, ...) - Ophaalpunten bedrijven: moeilijke praktische vormgeving in bedrijf zelf (ruimte, verantwoordelijke, ...) - Ordonnantie Brussels Gewest biedt geen bestaanszekerheid - Aantal klanten stijgt niet zo snel als gepland - Gespannen verhouding met concurrentie en werkgevers-federatie - PWA's zijn mogelijke concurrenten - Promoten “deeltijds werk” heeft “minder uitbesteden huishoudelijk werk” tot gevolg 	

Brusselse zaalvoetbalcompetitie (ge)zuiver(d) op de graat

In juni 1997 werd de zaalvoetbalt ploeg van de kinder- en jongerenwerking Peterbos 'Peterbos United' samen met nog drie andere ploegen uit de Brusselse zaalvoetbalcompetitie van de Vlaamse GemeenschapsCommissie gesloten. Een voor ons arbitraire beslissing die ons vraagtekens doet plaatsen bij het VGC sport- (en integratie)beleid.

Peterbos United

Sinds '95 is de werking in Peterbos ⁽¹⁾ toegespitst op het uitbouwen van een kinder- en jongerenwerking. Naar de kinderen toe worden animaties verzorgd. Het aanbod voor jongeren bestaat momenteel o.a. uit het ondersteunen van een zaalvoetbalt ploeg. Twee maal per week wordt er getraind, op een synthetisch terrein in openlucht, midden in de wijk Peterbos. Deze trainingen vormen dan ook een moment waarop veel niet-spelers in contact komen met de werking. Bovendien wordt hiermee de interesse voor de ploeg en de jongeren gewekt bij andere buurtbewoners die regelmatig navraag doen naar de resultaten in de competitie. Deze ploeg is voor de jongeren een middel naar de omwonenden om op een positieve manier naar buiten te komen. In de loop van '95 werd de ploeg opgezet en in september werd besloten deel te nemen aan de Brusselse zaalvoetbalcompetitie van de VGC. De keuze voor deelname aan deze competitie had verschillende gronden :

- Peterbos United, deel uitmakend van de jongerenwerking is een initiatief, ondersteund door RisoBrussel , een Nederlandstalige organisatie;

- andere, erkende ⁽²⁾ Werkingen Kansarme Jongeren (verder WKJ's genoemd), namen ook deel aan deze competitie. Via contacten met hen leerden we de Brusselse zaalvoetbalcompetitie kennen;

- een belangrijk argument voor deelname aan deze competitie was de mogelijkheid via sport contact te hebben met de 'gewone Vlaamse Brusselaar', zodat de jongeren een ander beeld krijgen van de Vlaamse Brusselaars (het zijn niet allemaal Vlaams Blokkers). Op die manier kon een bijdrage geleverd worden aan de integratie in Brussel;

- er speelde ook een praktische overweging mee: de competitie speelt zich af in Brussel, er waren dus geen dure verplaatsingskosten nodig.

Een achterbakse uitsluiting

Twee seizoenen speelde de ploeg met veel plezier en evenveel succes. Het eerste jaar werd naar een hogere reeks geklommen, en ook het tweede speeljaar (seizoen '96-'97) was bijzonder succesvol. Peterbos United speelde kampioen in haar reeks en zou dus voor de tweede maal stijgen. De jongeren waren (terecht) fier op hun prestatie. Op 13 juni volgde dan de prijsuitreiking : felicitaties, zowel omwille van de behaalde eerste plaats als omwille van de 'gedisciplineerdheid' en 'beleefdheid' van de ploeg. Zelfs de voorzitter van de competitie had lovende woorden : "Peterbos United, dat op het elan van vorig jaar heeft verdergedaan en nu opnieuw kan stijgen". Groot was dan ook de verbazing toen vier dagen later een brief in de bus stak met volgende mededeling: "Op haar vergadering van 4 juni 1997 heeft de stuurgroep van de Brusselse zaalvoetbalcompetitie éénparig beslist uw ploeg in de toekomst niet verder toe te laten tot onze competitie en dit wegens herhaalde niet-naleving van het Nederlandstalig karakter van de competitie, zowel op het administratief vlak als tijdens het wedstrijdverloop (...) Eveneens werden meerdere inbreuken op ons reglement omtrent de agressiviteit ten laste van uw ploeg vastgesteld (...). Telkens werd uw ploeg daaromtrent op haar verantwoordelijkheid

gewezen, en werd U ervan verwittigd dat bij herhaling de ploeg zou worden uitgesloten.” Bij navraag bleek dat naast Peterbos United nog drie andere ploegen waren uitgesloten, waaronder Jongeren Chicago en Centrum West B (ploegen van twee Werkingen Kansarme Jongeren en ook bestaande uit migrantenjongeren). Eerste reactie op deze brief was ontgoocheling en verbijstering omdat de vrijdag voordien geen vuiltje aan de lucht was, omdat de aangehaalde argumenten konden weerlegd worden en omdat we niet wisten hoe we dit aan de jongeren moesten gaan uitleggen : niet alleen werden ze uit de competitie gesloten, bovendien werd hen duidelijk de kampioenstitel niet gegund. Daarnaast bleek heel manifest dat de beslissing, noch bij Peterbos United, noch bij de andere uitgesloten ploegen (Chicago en Centrum West) op objectieve gegevens gebaseerd was. Indien er al overtredingen van deze drie ploegen waren geweest, ook andere ploegen respecteerden de

spelregels niet, zowel op het vlak van de taal als op het vlak van de agressiviteit. Daarenboven hielden de beschuldigingen wat betreft Peterbos United zeker geen steek. In de loop van de competitie werd de ploeg slechts éénmaal op het matje geroepen, in verband met onregelmatigheden die zich hadden voorgedaan na een match. Hiervoor is aan de stuurgroep verantwoording afgelegd. Nadien zijn er geen problemen meer geweest. Van meerdere inbreuken is dus zeker geen sprake. Het Nederlandstalig karakter dan : - op administratief vlak : op dit vlak is de ploeg steeds correct geweest. Alle formaliteiten gebeurden in het Nederlands en telkens was een Nederlandskundig ploegafgevaardigde aanwezig waardoor de communicatie voor en na de wedstrijd kon gebeuren.

-tijdens het wedstrijdverloop : de ploeg bestaat uit migrantenjongeren, waarvan de onderlinge voertaal doorgaans Marokkaans of Frans is. Kan het dan ook anders dan dat ze elkaar tijdens de wedstrijd aanwijzingen geven in hun taal? Bovendien heeft een rondvraag bij andere ploegen onze eigen waarneming bevestigd, dat er wel meerdere ploegen Frans als voertaal hebben. Het verschil is dat zij een Belgisch (Vlaams?) uiterlijk hebben, waardoor de scheidsrechter hen in het Nederlands aanspreekt. In tegenstelling tot de ploegen migrantenjongeren die meestal onmiddellijk in het Frans worden aangesproken.

In beroep

Er werd dan ook beroep aangetekend, zowel onmiddellijk bij de stuurgroep als bij de bevoegde minister van sport, minister Chabert. Het is voor ons immers overduidelijk dat deze competitie een organisatie is van de Vlaamse Gemeenschapscommissie. De Brusselse zaalvoetbalcompetitie mag dan wel een feitelijke vereniging zijn met een eigen stuurgroep, in haar memento geeft ze duidelijk aan dat het om een organisatie van de VGC gaat (punt 6 van het memento : „De Brusselse zaalvoetbalcompetitie werd opgericht begin 1987, als voortzetting van de voormalige

zaalvoetbalcompetitie van het huis van de sport, en staat onder toezicht en verantwoordelijkheid van de Vlaamse Gemeenschapscommissie“). Bovendien krijgt de competitie zowel professionele als financiële steun van de VGC-sportdienst. Hierbij stelt zich onmiddellijk de vraag in hoeverre een arbitraire beslissing als deze te rijmen valt met het VGC-sportbeleid dat toch beweert dat “sport een hefboom is bij uitstek voor sociale integratie in de stad” een sportbeleid dat bovendien extra aandacht voor kansarmen in de sport tot zijn keuze maakt (zie sportbeleidsbrief, goedgekeurd in de VGC-raad van 22 mei 1997). Bovendien valt zo’n beslissing ook moeilijk te rijmen met het jeugd- en kansarmoedebeleid van de VGC. Dat erkent en subsidieert WKJ’s terwijl deelname aan een VGC-competitie door diezelfde WKJ’s, of eraan verbonden ploegen, moeilijkheden oplevert.

Bovendien moesten wij, gezien het niet-objectieve karakter van de beslissing tot uitsluiting, wel concluderen dat er meer aan de hand was dan een beslissing op basis van het overtreden van de regels. Een vermoeden van enige vorm van partijdigheid en zelfs racisme was niet ver. Vandaar dat gevraagd werd aan het Centrum voor Gelijkheid van kansen en racismebestrijding dit dossier te onderzoeken. Dit onderzoek zit in het stadium van de briefwisseling.

Het spel gaat door

Op het kabinet van minister Chabert werd ons beloofd dat er zou bemiddeld worden tussen de stuurgroep en de uitgesloten ploegen. En we zouden zeker nog gehoord worden door de stuurgroep zelf. Dit gebeurde inderdaad. Deze hoorzitting (met aan de ene zijde van de tafel de stuurgroep, aan de andere zijde twee leden van het bestuur van de ploeg) had meer weg van een tribunaal zonder rechter met enkel een openbare aanklager en de beschuldigde. (Geen objectieve partij dus).

Het resultaat bleef hetzelfde : op 4 juli 1997 kreeg de ploeg bericht dat ze uit de competitie gesloten bleef (net als Centrum West B en Chicago). Wel werd vanuit het kabinet Chabert de belofte gedaan dat een overleg zou worden opgezet waardoor dergelijke problemen in de toekomst niet meer zouden kunnen voorvallen. Dit werd bevestigd in een antwoord op een vraag in de VGC-raad van 17 oktober omtrent de

zaalvoetbalcompetitie. Intussen blijkt in het huidige memento voor het seizoen 1997 - 1998 nog niets veranderd. De ploegen zullen dus best op hun hoede zijn, willen ze op het einde van het seizoen niet voor verrassingen komen te staan. Toen duidelijk was dat de beslissing definitief was, was het al juli, wat het bijna onmogelijk maakte nog in een andere competitie in te schrijven (wat een timing!). Gelukkig kon Peterbos United toch nog terecht in de Vlaamse zaalvoetbalbond, afdeling Brabant. Na twee maanden deelname levert dat bij de jongeren de volgende commentaar op: „In deze competitie wordt aan sport gedaan, en niet aan politiek!“

Jole Louwagie

- (1) Peterbos is een sociale hoogbouwwijk in Anderlecht, waarvan de woningen deels door ASSAM (openbare vastgoedmaatschappij), deels door de Anderlechtse Haard beheerd worden. Reeds in 1989 startte RisoBrussel met een buurtbeheerproject in Peterbos. Centraal hierin stond het opzetten en ondersteunen van overleg tussen ASSAM en huurders. Veelvuldig kwam hierbij het probleem van de jongeren naar voor. Er werd dan ook een jongerenanimator ingezet. Daaruit voortvloeiend is sinds 1995 alle energie gezet op het uitbouwen van een kinder- en jongerenwerking binnen de wijk Peterbos. (Voor een meer uitgebreide beschrijving, zie meerjarenplan RisoBrussel in *Opbouwwerk Brussel*, nr.58).
- (2) De kinder- en jongerenwerking Peterbos is momenteel (nog) niet als WKJ erkend. Er worden wel stappen gezet en pogingen gedaan om tot een erkenning te komen.

Brussel, Europese cultuurstad van het jaar 2000

Waar het Brussel voorlopig niet gelukt is een solvabele kandidaat te zijn voor de organisatie van de olympische spelen, is ze er toch in geslaagd na Antwerpen en vóór Brugge Europese cultuurstad te worden. Ze moet deze eer wel delen met 8 andere steden, maar 2000 is dan ook niet zo maar een jaar. De idee zou naar verluid gegroeid zijn vanuit het aanvoelen van een tekort in het Gewestelijk Ontwikkelingsplan, waarin er te weinig aandacht uit gaat naar de culturele dimensie (zoals trouwens ook de sociale dimensie stiefmoederlijk wordt behandeld). Ter voorbereiding van dit "evenement" werd een werkgroep in het leven geroepen onder het voorzitterschap van Munt-intendant Bernard Focroulle. De opdracht van de werkgroep ten aanzien van de voorbereidingsfase was drieledig: het uittekenen van een programmatorisch basisconcept; het uittekenen van een organisatorisch basisconcept; het voorstellen van een financieringsplan. Onlangs werd deze eerste fase van het project "Brussel, Europese Cultuurstad van het jaar 2000" afgesloten met het overhandigen van het rapport van de werkgroep aan de Raad van Bestuur van de vzw Bruxelles / Brussel 2000. Dit rapport is de neerslag van intensief overleg op de Brusselse scène: zestig „persoonlijkheden“ leverden een tekst met hun observaties en dromen over Brussel. Het artistieke leven in Brussel werd intensief bevraagd (er werden 8 sectorale debatten gehouden) en verder waren er thematische ontmoetingen in afzonderlijke werkgroepen rond onder andere multicultureel Brussel, kunst op school, culturele ruimten, de stedelijke uitdaging, kunst en sociale uitsluiting, ...

Doelstellingen

Zoals men van dergelijk document mag verwachten wordt uitvoerig stilgestaan bij de doelstellingen van het project. Terzake 3 opmerkingen vooraf: Een citaat, dat o.i. nog het beste deze doelstellingen samenvat luidt: "De bedoeling is niet om van Brussel een pronkstad te maken, maar om de stad in handen te geven van

kunstenaars, en de stad terug te geven aan haar inwoners en haar scheppers". Dit citaat illustreert de inhoudelijker visie van de werkgroep die het, in navolging van regisseur Peter Sellars, als opdracht van culturele werkers ziet hun "activiteiten te concentreren precies op die mensen voor wie er nog niet gesproken is, wier stemmen nog niet gehoord zijn".

In het deel *Opdrachten en Doelstellingen* hanteert de werkgroep een bevlogen, niet zelden poëtisch taalgebruik waarin een uitgesproken optimistische visie op de rol van cultuur in de evolutie van de stad tot uiting komt. Dit taalgebruik illustreert de praktische visie van de werkgroep, en dit in navolging van Robert Palmer (de succesvolle intendant van Glasgow 1990, inmiddels aangetrokken voor Brussel 2000) die stelt dat het belangrijk is "een agenda voor ogen te houden die over de toekomst gaat, eerder dan een agenda die verband houdt met de problemen uit het verleden". M.a.w.: men moet zijn energie niet verspelen in klagen en afbreken, men moet mensen leren helpen om manieren van verbetering en ontwikkeling te leren kennen.

Niettemin, en dit is een derde opmerking: de werkgroep hoedt er zich voor zich in luchtkastelen te verliezen, los van de Brusselse realiteit. Een greep slechts uit de vaststellingen: Brussel is een verdeelde, gefragmenteerde, verzuilde stad. De vernieling van het stedelijke patrimonium is een belangrijk feit geweest in de laatste dertig jaar. In Brussel is er te weinig respect voor het geheugen om hedendaags te zijn. Brussel zit opgescheept met een imago-deficiet. Brussel straalt een niet-culturele aura uit. De artistieke bedrijvigheid is te weinig zichtbaar, tastbaar. Het internationaal kunstaanbod is te mager. Het kunstonderwijs verkeert in een ernstige crisis. Minderheden nemen niet actief deel aan het culturele leven ...

Deze vaststellingen vormen de vertrekbasis voor de aandachtspunten en doelstellingen die de werkgroep in haar rapport voorstelt.

* Brussel 2000 moet sporen nalaten in tijd en ruimte. Het project is geen eindpunt, eerder een katalysator ten behoeve van een nieuwe start: "een zichtbaar en leesbaar moment naar

verandering toe". Het project moet bruggen slaan, verbinden. Bruggen slaan tussen stadsdelen en wijken die uiteen zijn gedreven, bruggen slaan tussen verleden en heden, bruggen slaan tussen de kunstdisciplines en tussen de kunstwereld en de sociaal-culturele wereld. Het uittekenen van "parcours" door de stad moet één van de zichtbare activiteiten worden tijdens Brussel 2000.

* Brussel 2000 koos als thema: de stad (bv.: Bologna koos voor het thema Informatie en Communicatie; Reykjavic voor Natuur en Cultuur; Santiago de Compostela voor Europa en de Wereld...). Via dit thema wil Brussel 2000 vooral motor zijn voor het denken over de culturele ruimten en dit met "de herovering van de stad" als centrale bekommernis. Deze toeëigening moet over drie sporen lopen: het valoriseren van het stadspatrimonium, het terugwinnen van de openbare ruimte en de nadruk op hedendaagse architectuur en kunst. Hoger was sprake van bruggen slaan tussen heden en verleden. Brussel 2000 wil de nostalgie die in Brussel als basisstemming overheerst aanwenden als één van de dynamieken van het hedendaagse. Vandaar aandacht voor projecten die "herinneringsarbeid verrichten", die bepaalde plekken via architecturale en artistieke interventies met het verleden verbinden, evenwel zonder in folklore of in het museumachtige te vervallen. Nog in het kader van het hoofdthema zoekt Brussel 2000 het imago van Brussel te vernieuwen bij de Brusselaar zelf, bij Vlamingen en Walen en tenslotte bij alle wereldburgers die met de stad in contact komen.

* Brussel 2000 wil elan geven aan het artistieke leven. Ze wil de kunstenaar centraal stellen, zowel de artiest van eigen bodem als internationale artiesten betrekken op het beheer en het uittekenen van projecten. In dit kader wordt gepleit voor een grondige en professionele audit van het culturele en artistieke landschap en dit ten behoeve van een toekomstig stedelijk cultuurbeleid. Brussel 2000 rekent het tot haar taak nauw samen te werken met bestaande culturele en artistieke instellingen en tegelijk basisinfrastructuur ter beschikking te stellen aan de hedendaagse artistieke bedrijvigheid die het er vaak zonder moet stellen.

* Een belangrijke plaats wordt voorbehouden voor de jongeren en hun cultuur. Brussel 2000 wil werken met jongeren en hen hun eigen projecten laten ontwikkelen. Omwille van de mobiliteit en de vluchtigheid van jongerenculturen en omwille van het gebrek aan middelen en infrastructuur wordt gedacht aan "nomadische cultuuruimtes" die van wijk tot wijk trekken.

Tenslotte moet de kunstenaar betrokken worden op het debat rond de mogelijkheid om een betere samenleving te maken in een maatschappij die door de technologie wordt aangedreven.

* Brussel is de stad die historisch steunt op de inbreng van de Vlaamse en Franse cultuur en is in een recent verleden uitgegroeid tot multiculturele hoofdstad van Europa. Voor Brussel 2000 is het dan ook zaak van eerste orde hoe die zeer uiteenlopende identiteiten in het globale project te integreren. Het ligt voor de hand dat de twee gemeenschappen hun culturele eigenheid volop moeten kunnen tonen. Brussel 2000 wil de vele Europeanen sensibiliseren voor het Brusselse culturele leven en een veelheid van andere stemmen uit de wereldculturen die Brussel bevolken "capteren en articuleren". Brussel 2000 wil zich mediërend opstellen tussen autochtone en allochtone kunstenaars en zich inzetten voor de creatie van een huis voor wereldculturen.

* Last but not least: de sociale dimensie. Cultuur speelt een cruciale rol in processen van integratie én sociale uitsluiting. Wanneer het tot de fundamentele bekommernissen van Brussel 2000 behoort een stem te geven aan wie niet gehoord wordt, dan kan in geen geval voorbij gegaan worden aan de vele uitgesloten in de stad. Hen een stem verlenen, de lokale zeggenschap verhogen is prioritair. Vraag is, aldus de werkgroep of de kunst, de artistieke omgeving, in staat is dergelijke gespreksruimtes te creëren, zonder de kunst tot instrument voor sociale doeleinden te herleiden. Cultuurprojecten moeten ook in kansarme wijken verbindingen leggen, kansarmen en niet-kansarmen bereiken. De werkgroep pleit onder andere voor enkele slagkrachtige pilootprojecten in zwaar achtergestelde wijken, zonder dat deze van bovenaf gedropt worden.

Organisatiestructuur, budget en planning

Vorbereiding en realisatie van Brussel 2000 werden door de vzw "Brussel, Europese cultuurstad van het jaar 2000" toevertrouwd aan een organisatiecomité. Hierbinnen opereert een directiecomité, onder het voorzitterschap van Bernard Focroulle. De dagelijkse leiding berust bij intendant Robert Palmer, die bijgestaan wordt door 4 directeuren voor resp. culturele programmatie, de sociale en educatieve programmatie, de communicatie en sponsoring, de financiën en administratie.

Het aanzien naar buiten, niet in het minst voor het aantrekken van privé-sponsoring, zal ondersteund en waargemaakt worden door de Stichting Bruxelles/Brussel 2000.

Tenslotte zijn er nu reeds plannen om de winkelruimtes Vanderborcht (Schildknaapstraat) om te turnen tot het zenuwcentrum van Brussel 2000. Brussel 2000 wordt beschouwd als één globaal cultureel project: een kernprogramma met de afzonderlijke initiatieven en projecten conform het programmatorisch concept als bouwstenen.

Dit kernprogramma bestaat uit 3 soorten projecten.

- eigen projecten, die helemaal onder verantwoordelijkheid vallen van Brussel 2000.
- projecten in partnership met derden, met financiële inbreng van Brussel 2000.
- projecten van derden die zeilen onder het label van Brussel 2000 evenwel zonder bijkomende inbreng vanwege deze laatste.

Het globale budget voor de realisatie van het kernprogramma wordt geraamd op 1,4 miljard Bef, waarvan 980 miljoen voor de programmatie. Intendant en directeurs zijn reeds gekend. Vanaf 1 oktober wordt volop gewerkt aan de nieuwe managementstructuur. Tussen nu en juni 1998 loopt een tweede ronde van consultatie en bevraging rond het in het rapport voorgestelde basisconcept en moeten beslissingen vallen i.v.m. de sleutelprojecten voor '98, '99 en de grote lijnen van het programma voor 2000.

Vanaf nu worden projectvoorstellen ingewacht. Er werd een projectfiche ontworpen die men voor 31 januari 1998 ingevuld kan toesturen naar het tijdelijk secretariaat Bruxelles/Brussel 2000, projecten, Handelskaai 18, 1000 Brussel. (ast)

Het rapport *Brussel, Europese cultuurstad van het jaar 2000. Verslag van de voorbereidingsfase*, (75 pp. + bijlagen) is op het hierboven vermeld adres verkrijgbaar.

Naar aanleiding van een onderzoek binnen RisoBrussel: formuleren van doelstellingen

Medewerkers en beleidsmensen in organisaties beschouwen doelstellingen nog te vaak als een theoretisch probleem waarvan ze de relevantie voor de dagelijkse praktijk nauwelijks inzien. Het is dan ook niet verwonderlijk dat een bevraging van de doelstellingen in organisaties een magere oogst oplevert. Vaak verwijst men naar de statuten of naar brochures. Van bewust werken met doelstellingen is vaak geen sprake. Moet het ons dan verwonderen dat zoveel medewerkers van non-profit organisaties na verloop van tijd uitgeblust de organisatie en soms zelfs het beroep verlaten? (1)

Formuleren van doelstellingen Pro's en Contra's

Het formuleren van concrete doelstellingen in welzijnsorganisaties blijft een controversiële zaak. Zoals meestal het geval hangt dat samen met opvattingen over werkstijl, met temperament en zelfs met levensbeschouwing van de opposenten. Automatisch komen dan – niet altijd terecht – begrippen als orde, beheersing, techniciteit, planning te staan tegenover begrippen als chaos, creativiteit, vrijheid, intuïtie...

Voorstanders van het bepalen en expliciteren van doelstellingen argumenteren dan dat doelen dienen als oriëntatiepunt of referentiekader; dat ze mogelijkheden bieden om de resultaten op een objectieve manier te evalueren; dat ze naar de buitenwacht keuzes en beslissingen verantwoorden; dat ze verborgen agenda's inperken; dat ze intern een vlotte en efficiënte communicatie mogelijk maken; dat ze toelaten het werkvolume in overeenstemming te brengen met de beschikbare middelen. Critici vrezen dat het te sterk specificeren van doelstellingen remmend werkt op de creativiteit, dat hierbij slechts één manier van denken, nl. het technocratisch denken wordt gehonoreerd; dat de overzichtelijkheid teloor gaat; dat men slechts oog heeft voor datgene wat meetbaar is; dat het risico meebrengt van starheid en oversystematiseren.

(1) G. Cuyvers J. Mertens Organisatiekunde Praktijktheorie voor non-profit organisaties.

Er weze trouwens opgemerkt dat “tegenstanders” geen principiële bezwaren aantekenen tegen het formuleren en expliciteren van doelstellingen. Ze waarschuwen voor excessen. Ze erkennen het middel, het mag alleen geen doel op zich worden.

Doelstellingen in de lift

Feit blijft dat het middel in de praktijk nog te weinig wordt aangewend. Zo kon Herman Baert een onderzoek naar doelbepaling en doelgroepenkeuze in de projecten van het Vlaams Fonds voor de integratie van kansarmen (VFIK) in een artikel samenvatten onder de veelzeggende titel: *Wazige doelen, mistige evaluaties. Over de nood aan duidelijke doelen*. Ondermeer gebeurt doelbepaling fragmentarisch en onsamenvattend; waarneembare effecten worden zelden uitgeschreven en als er al aanzetten tot doelformulering zijn, dan meer om in orde te zijn met de eisen van de subsidieverlener dan dat het zou dienen als een bruikbaar instrument om de werking te evalueren.

Veel sterker dan in het VFIK wordt in het SIF-fonds de nadruk gelegd op resultaatgerichte acties en maatregelen met als gevolg de eis om in de gemeentelijke beleidsplannen op te nemen: “per doelstelling de beoogde resultaten met de aanduiding van de parameters om de resultaten te meten.” Dit ontlokt bezorgde reacties (cfr. hoger), maar ook schampere reacties en vooral deze verraden onzekerheid bij werkers en beheerders die minder vertrouwd zijn met de voorgestelde manier van aanpak.

Men zou kunnen stellen dat de doelstellingen-discussie evolueert met de graad van professionalisering dat een bepaald beroepsgebied vertoont. Het debat werd bv. in de onderwijssector vooral in de jaren 70 gevoerd (ik herinner me nog levendig de pleidooien van de KU-Leuven professoren De Corte en Vandenberghe die met hun nieuwe bezems het stoffige huis van de onderwijsdidactiek uitkeerden. Het zou nog een kwarteeuw duren voor de zgn. Eindtermen hun beslag kregen). In de sociaal-culturele sector kreeg de sector samenlevingsopbouw er vanaf 1983 mee te maken (cfr. infra). Zoals gezegd wordt de zaak

actueel met het SIF-fonds, al heeft het daar ook en vooral te maken met de bekommernis van politici om snel te scoren.

Men kan er van op aan dat de discussie zich in de ruimere sector van het welzijnswerk zal verspreiden. Wie een handboek management (voor de non-profit) openslaat wordt er mee geconfronteerd. Er is bovenal het pas gestemde *decreet inzake de kwaliteitszorg in de welzijnsvoorzieningen* dat er grosso modo op mikt (1) een dienstverlening te ontwikkelen die bevredigend is voor de cliënt, (2) een organisatieklimaat te scheppen dat bevredigend is voor de werknemer en dit (3) binnen de perken van een financieel vooropgesteld kader. Wat de 2 eerste punten betreft zal men niet anders kunnen dan zich terdege over zijn doelstellingen te bezinnen.

Doelbepaling binnen RisoBrussel

De sector samenlevingsopbouw kent het projectmatig werken sedert 1983. Het werken rond afgebakende (werkbare) problemen voor een welbepaalde doelgroep rond een concreet omschreven doelstelling werd voorwaarde voor erkenning. Met vallen en opstaan werd heel wat expertise opgebouwd. In RisoBrussel worden projecten beschouwd als bouwstenen van programma's in wijken (opbouwwerkgebieden). Deze programma's lopen over meerdere jaren en staan uitgeschreven in een meerjarenplan. Of een project daadwerkelijk wordt opgestart, hangt af van de uitkomsten van een projectvoorbereiding: een onderzoek naar de haalbaarheid van het projectvoorstel. Hierin wordt nagegaan hoe diverse partijen (probleembetrokkenen) een probleem definiëren (probleemanalyse); uit welke objectieve gegevens een probleem bestaat (situatie-analyse) en welke de intenties en de mogelijkheden van de betrokken partijen zijn (positie-analyse). Dit moet uitspraken mogelijk maken over de haalbaarheid van het project. Is het besluit positief, dan wordt een *projectplan* opgesteld: een beschrijving van de grote lijnen voor de vermoedelijke duur van het project, met een algemeen doel dat vertaald wordt in werkdoelen. Binnen de grenzen van dit projectplan worden de jaarprogramma's ontwikkeld: hierin worden de werkdoelen geconcretiseerd in tussendoelen en sleutelactiviteiten.

Bij dit alles overweegt het principe van de open planning. Het gaat hier niet om starre schema's,

wel om werkinstrumenten en hulpmiddelen om op terug te vallen en bij te sturen.

Een onderzoek

Dat het i.v.m. het formuleren van doelstellingen voortaan van een leien dakje zou lopen is veel gezegd. Een organisatiedoorlichting van RisoBrussel, uitgevoerd in 1991, legde bloot dat het op dat vlak – niettegenstaande het voorhanden zijn van hulpinstrumenten – niet allemaal koek en ei was. Binnen de organisatie ontbrak het op het centrale niveau aan een eensgezinde visie op de missie. Ook het concretiseren van doelstellingen, zodanig dat realistische takenpakketten gewaarborgd waren, liet te wensen over. Sedertdien zijn, naar aanleiding van het nieuwe meerjarenplan en de jaarprogrammaties inspanningen geleverd om de identiteit van RisoBrussel te verduidelijken en de techniek van het formuleren van doelstellingen bij te schaven.

Onlangs heeft een licentiaatsstudente sociale pedagogiek van de KU-Leuven haar eindverhandeling gewijd aan de doelstellingenkwestie. Het doel van de verhandeling was drieledig: zicht krijgen op de actuele stand van zaken binnen RisoBrussel. nagaan in welke mate de doelen van RisoBrussel zich inschakelen in de doelen van de sector, met name het project *Opbouwwerk 2001* het op punt stellen van een criteriumlijst voor het formuleren van doelen.

Vooraf dit laatste is interessant. Aan de basis lag de initiële vraag hoe het kwam dat de voorhanden criteria voor met name het formuleren van doelen niet door alle opbouwwerkers in dezelfde mate in praktijk werd gebracht. (Er werd ook onderzoek verricht naar de keuze van doelen maar dat laten we hier terzijde.) Op grond van literatuuronderzoek werd een voorlopige lijst ter formulering van doelen opgemaakt. Daarop volgden een aantal case-studies waarin enkele opbouwwerkers, vertrekkende van hun eigen praktijk, commentaar leverden op de bruikbaarheid van deze lijst.

De criteria ter formuleren van doelen

Dit leverde een uiteindelijke lijst op voor het formuleren van doelen met een viertal criteria. We sommen ze op tezamen met de voorbeelden, die illustreren wat precies wordt bedoeld.

Criterion 1: resultaatstermen

De doelstellingen moeten in resultaatstermen worden geformuleerd en niet in termen van algemene veranderingen.

Een voorbeeld uit een project begeleiding van huurders in sociale hoogbouw:

Niet: het samenleven tussen immigranten en Belgen bevorderen.

Wel: een vaste contactgroep van X vertegenwoordigers van migranten en Belgen, die trimestrieel overleg pleegt over de poetsregeling in hun huizenblok, is opgericht.

Criterion 2: geen begeleidingstermen

De doelstellingen moeten geformuleerd worden in termen van wat men wil bereiken met de doelgroep. Begeleidingstermen moeten vermeden worden. Met andere woorden, de werker moet niet zijn/haar intenties formuleren, wat hij/zij gaat doen, wel hoever hij/zij de doelgroep wil krijgen.

Niet: het peilen van de verwachtingen met betrekking tot de gezondheidszorg.

Wel: de buurtbewoners kunnen uitleg geven over hun verwachtingen ten aanzien van het op te richten wijkgezondheidscentrum.

Criterion 3: concrete en eenduidige termen

De termen en begrippen gebruikt in de doelstelling moeten concreet, eenduidig en ondubbelzinnig zijn. Is dit niet voldoende mogelijk dan wordt er een omschrijving gegeven van deze termen, die dan in bijlage te vinden zijn.

Wat betekent: ondersteuning van laaggeschoolde werklozen? Gaat het om:

- het lezen en begrijpen van krantenberichten.
- het invullen van papieren.
- het oprichten van een praatcafé, etc...

Criterion 4: operationele criteria

In de doelstellingen moet er gebruik gemaakt worden van operationele criteria voor effectbepaling, welke als norm kunnen vooropgesteld worden. Het gebruik van cijfers (bij doelstellingen omtrent de kwantiteit van iets) kan hierbij behulpzaam zijn. Als de effectbepaling echter gericht is op de kwaliteit, dan kunnen uitgebreide beschrijvingen nuttig zijn. Deze beschrijvingen horen thuis in de bijlagen. Een objectieve vaststelling van het effect moet mogelijk zijn. Hier worden normen gesteld, weliswaar niet als spijkerharde feiten, wel verwachtingen waarmee men zich tevreden kon stellen.

Tenslotte

Uit de antwoorden van de opbouwwerkers tijdens het onderzoek bleek opnieuw dat het formuleren van doelen meer is dan een techniek. Daarom blijft het een moeilijke (moeizame) zaak. Inschatten of iets al dan niet haalbaar is, is niet simpel. Niet alles kan voorzien worden en er kunnen onverwachte situaties optreden. Een criterialijst vormt een hulpmiddel bij het formuleren van doelen. Ze is een instrument en men moet er zich voor hoeden ze tot dogma te verheffen. Dan verwordt ze tot karikatuur, een uitgelezen alibi voor sceptici om haar van de hand te doen. Wat ook niet de bedoeling kan zijn.

(ast)

Wendy Braeken, *Keuze en formulering van doelstellingen in het opbouwwerk. Een verkenning, van de situatie in RisoBrussel en suggesties voor probleemoplossing*. Leuven, KU-Leuven, 1997, 207 pp. + bijlagen (niet-gepubliceerde licentiaatsverhandeling).

In het kader van het Sociaal Impulsfonds werden door H. Baert 2 artikels over het onderwerp geschreven:

Doelstellingen en doelgroepen. In: Baert H., *Concepten voor planning en sturing in het Sociaal Impulsfonds*. Brussel, KBS, 1996.

Doelstellingen- en prioriteitsbepaling. in Baert H., *Handleiding voor de opmaak van een geïntegreerd lokaal beleidsplan in het kader van het Sociaal Impulsfonds*. Brussel, KBS, 1997.

Inhoud

Editoriaal	p. 3
De allochtone senioren, een groeiende groep in de Brusselse wijken ? Een aandachtspunt voor de Brusselse dienstencentra.	p. 5
Strijkwinkel Faut Le Fer: een invoegbedrijf op de pechstrook	p. I - XVI
Brusselse zaalvoetbalcompetitie (ge)zuiver(d) op de graat	p. 13
Brussel, Europese cultuurstad van het jaar 2000	p. 16
Naar aanleiding van een onderzoek binnen RisoBrussel: formuleren van doelstellingen	p. 19

Colofon

Opbouwwerk Brussel wordt uitgegeven door het
Regionaal Instituut voor de Samenlevingsopbouw
te Brussel, Antwerpsesteenweg 295, 1000 Brussel,
Tel.: (02) 203 34 24, Fax.: (02) 203 50 64

© ® 1997 RISOBRUSSEL

Nr 61 Jaargang 13

Artikels:

Jole Louwagie
Daisy Scholts
Alain Storme
Kristien Vermeersch
Veerle van Leeuw

Tekstverwerking:

Kristel Van der Borgh

Foto's:

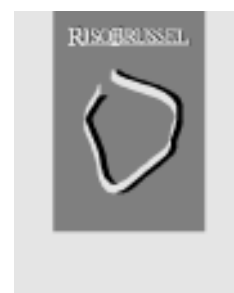
Michel Demol
Kinder- en Jongerenwerking Peterbos
De Strijkwinkel Faut Le Fer

Vormgeving & lay-out:

Michel Demol

Eindredactie:

Alain Storme

Drukkerij: ACCO

met medewerking van het
Brusselse Hoofdstedelijk Gewest
Vlaamse Gemeenschapscommissie

met de steun van het
Brussels Hoofdstedelijk Gewest

gesubsidieerd door de
Vlaamse Gemeenschap

De Koning Boudewijnstichting
ondersteunt de verspreiding
van dit nummer